

Seksualni delikti na štetu djece

Marčec, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:821804>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu

Katedra za kazneno pravo

Emma Marčec

SEKSUALNI DELIKTI NA ŠTETU DJECE

diplomski rad

Mentorica:

prof. dr. sc. Maja Munivrana

Zagreb, 2024.

**REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET**

Student:

Ema Marčec

Naslov diplomskog rada:

SEKSUALNI DELIKTI NA ŠTETU DJECE

Kolegij:

KAZNENO PRAVO

Mentor:

Prof.dr.sc. Maja Munivrana

Zagreb, lipanj 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Ema Marčec pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ema Marčec, v.r.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
1.1. Problematika seksualnog zlostavljanja i posljedice koje ono ostavlja.....	2
2. Sprječavanje i kažnjavanje seksualnog zlostavljanja djece na međunarodnoj razini	3
2.1. Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (<i>Lanzarotska konvencija</i>)	5
2.2. Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije	6
3. Sprječavanje i kažnjavanje seksualnog zlostavljanja djece u Republici Hrvatskoj.....	8
4. Kazneni zakon - kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	10
4.1. Djeca kao žrtve kaznenih djela	10
4.2. Pregled kaznenih djela iz Glave XVII. Kaznenog zakona	11
4.3. Specifičnosti kaznenog zakonodavstva u vezi s kaznenim djelima spolne zlouporabe i iskorištavanja djece.....	20
5. Statistički pokazatelji seksualnih delikata na štetu djece i njihovih počinitelja u Republici Hrvatskoj.....	21
5.1. Pregled broja prijavljenih kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta prema podacima MUP-a.....	21
5.2. Broj prijavljenih i osuđenih počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII. prema podacima Državnog zavoda za statistiku za razdoblje od 2019. do 2023. godine	24
5.3. Kažnjavanje počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII.....	25
5.4. Pregled podataka o prijavljenim počiniteljima s naglaskom na spol i dob.....	26
5.5. Registar počinitelja kaznenih djela.....	29
6. Djeca žrtve i svjedoci u kaznenom postupku	31
6.1. Kaznenopravna zaštita djece kroz Zakon o kaznenom postupku i Zakon o sudovima za mladež.....	32
6.2. <i>Barnahus</i> model	34
7. Zaključak	36
Sažetak:	37
Literatura:.....	39

1. Uvod

Posljednjih desetljeća sve se više pažnje pridaje kaznenopravnoj zaštiti djece, kako na međunarodnoj razini, tako i u nacionalnim zakonodavstvima. Iako je lako prepoznati važnost zaštite djece kada se ona pojavljuju kao žrtve kaznenih djela, posebice onih najtežih, podaci iz raznih izvora upućuju na to da realizacija takve zaštite ne ide uvijek po planu. Kaznena djela protiv spolne slobode posebno su teška jer zadiru u najintimnije dijelove osobnosti, ranjavaju žrtvu kako fizički, tako i psihički, a uz to su u društvu i dalje veliki tabu. Osim procesuiranja i kažnjavanja počinitelja, žrtvama, a posebice kada se radi o djeci, važno je pružiti zaštitu, podršku i sigurnost, kako bi se izbjegla dodatna traumatizacija i sekundarna viktimizacija.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) definirala je seksualno zlostavljanje djece kao uključivanje djeteta u seksualnu aktivnost koju ono u potpunosti ne razumije, za koju ne može dati pristanak ili za koju dijete nije razvojno pripremljeno, te koje predstavlja kršenje zakona ili društvenih tabua. Naglašava da djeca mogu biti seksualno zlostavljana od strane odraslih ili od strane drugog djeteta koje je zbog dobi ili stupnja razvoja u poziciji odgovornosti, povjerenja ili moći nad djetetom.¹

Već je u Konvenciji UN-a o pravima djeteta iz 1989. godine² prepoznata važnost zaštite djece i od te vrste nasilja: u čl. 19. Konvencija obvezuje države stranke da poduzmu „sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloporaba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje“. Kao mjere zaštite predviđaju se socijalni programi za pružanje potrebne pomoći djetetu i onima koji o njemu brinu, zatim za prevenciju, utvrđivanje, istraživanje i izvješćivanje, praćenje slučajeva i ostale potrebne korake, uključujući i uključivanje suda kada je to potrebno.

Člankom 34. Konvencije o pravima djeteta države stranke obvezuju se zaštititi djecu od svakog oblika spolnog izrabljivanja i zlostavljanja, te se u tu svrhu obvezuju poduzeti sve potrebne mjere kako bi spriječile navođenje ili prinuđivanje djeteta na bavljenje bilo kojim nezakonitom

¹ [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/lifetime-prevalence-of-child-sexual-abuse-\(-\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/lifetime-prevalence-of-child-sexual-abuse-(-))

² Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, 15-65/90.; Republika Hrvatska stranka je Konvencije od 8. listopada 1991. godine prema Odluci o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji. Tu odluku donijela je Vlada RH 30. rujna 1993. godine (Narodne novine -Međunarodni ugovori, br. 12/1993.).

spolnom djelatnošću; izrabljivačku uporabu djeteta u prostituciji ili kakvoj drugoj nezakonitoj spolnoj djelatnosti te izrabljivačku uporabu djeteta u pornografskim predstavama i materijalima.

1.1. Problematika seksualnog zlostavljanja i posljedice koje ono ostavlja

Seksualno iskorištavanje i zlostavljanje djece izaziva možda i najburnije reakcije društva, ali čini se da je i dalje, a posebno s ubrzanim razvitkom informacijskih tehnologija, sve rašireniji oblik nasilja nad djecom. Brojni su oblici u kojima se ono pojavljuje, a suprotno uvriježenom mišljenju mnogih, a koje se nerijetko dodatno potiče senzacionalističkim naslovima³ i prenošenjem neprovjerenih informacija, rijetko se radi o „predatorima“ koji vrebaju nepoznatu djecu. Razne statistike pokazuju da čak između 70 i 85 % djece žrtava poznaje svoga zlostavljača, a često su to oni djetetu najbliži. Što je zlostavljano dijete mlađe dobi, veća je vjerojatnost da je počinitelj seksualnog nasilja neki od članova djetetove obitelji (otac, očuh, djed, stric, ujak...)⁴.

Počinitelje predmetnih kaznenih djela često se kolokvijalno pogrešno nazivaju „pedofili“, što ne odgovara stvarnosti s obzirom na činjenicu da istraživanja pokazuju da tek oko 50 %⁵ (prema nekim istraživanjima i manje)⁶ počinitelja zaista ima pedofilske sklonosti koje medicina prepoznaje kao psihički poremećaj koji spada u parafilije, a također je potrebno i napomenuti da nisu sve osobe s pedofilskim sklonostima nužno i počinitelji kaznenih djela na štetu djece.⁷

Potrebno je osvijestiti kako su takve pogrešne percepcije i predrasude koje su duboko ukorijenjene u društvo također jedan od otežavajućih čimbenika kada govorimo o pravovremenom prepoznavanju i reagiranju na kaznena djela spolne zlouporabe djece.

³ Više o tome Rittossa, D.: Seksualni delikti na štetu djece – hrvatski kaznenopravni okvir kroz prizmu zahtjeva iz Direktive 2011/93/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 25, br. 1/2018, str. 29 – 63

⁴ Roje Đapić M., Buljan Flander G., Galić R., Seksualno zlostavljanje djece: Teorijsko-empirijski pregled i sustavna prevencija u Hrvatskoj, Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti, Vol. 1 No. 8, 2021., str. 19.-45., str. 27.

⁵ Glab, C.; Perpetrators and Pariahs: Definitional and Punishment Issues For Child Sex Offenders, and Therapeutic Alternatives for the Criminal Justice System, QUT Law Review, 2016., str. 85-105 prema Rittossa, D., op. cit. u bilj, 3.

⁶ Primjerice, prema: Kesicky, D., Andre, I., Kesicka, M.: Pedophiles and (or) child molesters, European Psychiatry, Vol. 29, 2014, str. 1. samo 16, 2% počinitelja seksualnih delikata na štetu djece zadovoljavalo je uvjete za pedofiliju.

⁷ Op. cit. u bilj. 4., a slično i u: Rittossa, D.: Kažnjavanje počinitelja najtežih seksualnih delikata na štetu djece u RH – zakonski okviri i postojeća sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 25 br. 2/2018, str. 417 – 445, str. 420.

Osim seksualnog zlostavljanja unutar obitelji ili kruga povjerenja, postoji i seksualno iskorištavanje djece prisiljavanjem na prostituciju, seksualno zlostavljanje putem interneta koje je posljednjih godina u znatnom porastu, izlaganje djeteta seksualnim sadržajima ili pornografiji neprimjerenim njegovoj dobi, kao i seksualni napadi od strane vršnjaka.

Prema brojnim istraživanjima, podvrgavanje djece seksualnim radnjama može uzrokovati širok raspon psiholoških i međuljudskih problema kao i neposredne i dugoročne štetne posljedice po zdravlje.⁸ Stručnjaci prepoznaju da izlaganje djece seksualnim aktivnostima kojima ona nisu razvojno dorasla i za koja ne mogu dati pristanak, može dovesti do medicinskih i psiholoških posljedica, uključujući psihičke probleme, nasilno ponašanje i uzimanje droga.⁹

S obzirom na činjenicu da se seksualno zlostavljanje smatra traumatskim događajem, posljedice takvih povreda možemo promatrati i kroz tu prizmu. Najčešći oblici manifestiranja traumatskih događaja kod djece su PTSP, depresivne reakcije, poremećaji ponašanja, psihotična stanja, somatske reakcije, lažni ADHD, suicidi, disocijacije i dr., a važno je naglasiti i da rana traumatska iskustva imaju posljedice na sveukupni razvoj djeteta.¹⁰

2. Sprječavanje i kažnjavanje seksualnog zlostavljanja djece na međunarodnoj razini

Europska komisija prevenciju i zaštitu djece od seksualnog nasilja¹¹ postavlja visoko na listu prioriteta te radi na usuglašavanju nacionalnih zakonodavstava i poboljšanju međunarodne suradnje, a posebno se bavi i područjem suzbijanja *online* seksualnog nasilja.¹²

Podaci Europske komisije¹³ objavljeni u veljači 2024. godine još su jednom donijeli poražavajuće brojke o djeci žrtvama seksualnog zlostavljanja. U 2022. godini u Europskoj je uniji zabilježeno 1,5 milijuna slučajeva seksualnog zlostavljanja djece, što je porast od oko

⁸ Rittossa, D.: STRENGTHENING THE RIGHTS OF SEXUALLY ABUSED CHILDREN IN FRONT OF THE EUROPEAN COURT FOR HUMAN RIGHTS: A TALE OF JUSTICE, FAIRNESS AND CONSTANT NORMATIVE EVOLUTION, U: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC), br. 4, 2020., str. 529–556.

⁹ Čorić, V., Buljan Flander, G. i Štimac, D.: SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJECE: DIJAGNOSTIČKA OBRADA I ČIMBENICI KOJI UTJEČU NA RAZOTKRIVANJE, Paediatrica Croatica, vol.52, br. 4/2008., str. 263-266

¹⁰ Kocijan-Hercigonja, D., Hercigonja Novković, V.: Specifičnosti psihotraume kod djece, U: Hrabar, D. (ur.): Prava djece - multidisciplinarni pristup, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016., str. 327. – 349.

¹¹ https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/child-sexual-abuse_en

¹² <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/prevent-child-sexual-abuse-online/>

¹³ European Commission: FACTSHEET: Stronger Criminal Law Rules to fight child sexual abuse, February 2024 (preuzeto s: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_24_644)

50 % u odnosu na podatke za 2020. godinu. Procjenjuje se da svako peto dijete u EU trpi neki oblik seksualnog nasilja na internetu ili izvan njega. Države su stoga primorane reagirati i raditi na osvješćivanju navedenog problema kako kod djece, tako i kod odraslih pod čijom se skrbi ona nalaze. Osim toga, potrebna je adekvatna suradnja svih dijelova društva i nadležnih institucija u prevenciji, prepoznavanju, te pravodobnom i primjerenom reagiranju na slučajeve seksualnog zlostavljanja djece.

Brojni međunarodnopravni subjekti raznim inicijativama, programima i sustavnim istraživanjima i informiranjem javnosti sudjeluju u suzbijanju seksualnog nasilja.

Vijeće Europe pokrenulo je još 2010. godine kampanju **ONE In FIVE**¹⁴ koja je imala dva glavna cilja: potpisivanje, ratifikaciju i implementaciju Lanzarotske konvencije (o kojoj će biti riječi u sljedećem poglavlju ovog rada), ali i opskrbu djece, obitelji i onih koji skrbe o djeci, pa i društva općenito, znanjem i alatima za sprječavanje i prijavu seksualnog nasilja nad djecom čime bi se podigla svijest o razmjerima tog društvenog problema.

Sličan cilj imala je i kampanja **Start to Talk**¹⁵ pokrenuta 2018. godine, usmjerena na sprječavanje seksualnog zlostavljanja djece u specifičnom sportskom okruženju koje zbog mnogih svojih karakteristika (primjerice nejednakog odnosa snaga između trenera i sportaša, visoke razine tolerancije na fizičko nasilje, u većoj mjeri muškog spola trenera te fizičkog kontakta tijekom treninga), ali i činjenice da djeca koriste zajedničke svlačionice, tuševe, ponekad i smještaj prilikom natjecanja i sličnih događaja, nosi povećani rizik za seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece. Usmjerena posebice prema vladama, sportskim klubovima, udrugama i federacijama, kao i sportašima i trenerima, kampanja je osim pozivanja na ratifikaciju Lanzarotske konvencije i prilagodbu zakonodavstva poticala sportske organizacije na usvajanje politika i drugih mjera za zaštitu djece, provjeru stručnjaka koji rade s djecom, podizanje svijesti o rizicima i osposobljavanje trenera za sprječavanje, otkrivanje i prijavljivanje zlostavljanja.

¹⁴ [Council of Europe: Campaign ONE in FIVE - Sexual violence \(europewatchdog.info\)](https://www.europewatchdog.info/campaigns/one-in-five)

¹⁵ [Council of Europe: Start to Talk - Stop child sexual abuse in sport \(europewatchdog.info\)](https://www.europewatchdog.info/campaigns/start-to-talk)

Vrlo poznat slučaj koji je pokazao do kojih razmjera seksualno zlostavljanje u svijetu sporta može doći jest slučaj Larryja Nassara, liječnika gimnastičkog tima SAD-a koji je gotovo dva desetljeća seksualno zlostavljao stotine žrtava pod krinkom pružanja medicinske pomoći.¹⁶

2.1. Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (*Lanzarotska konvencija*)

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja¹⁷ donesena je 2007. godine te su je potpisale i ratificirale sve države članice Vijeća Europe (njih 46), ali i neke države koje nisu članice Vijeća. U Republici Hrvatskoj stupila je na snagu 1. siječnja 2012. godine.

Ciljevi Konvencije su sprječavanje i suzbijanje seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece, zaštita prava djece žrtava i promicanje nacionalne i međunarodne suradnje u suzbijanju te vrste nasilja nad djecom.

Dijete je definirano kao svaka osoba mlađa od 18 godina, a pojam seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja opisno je definiran kroz različita kaznena djela navedena u člancima 18.-23. Konvencije. Definiranje pojma djeteta na ovaj način ne znači da je svaki spolni odnos s osobom mlađom od 18 godina zabranjen i kažnjiv. Državama je ostavljeno da samostalno odrede dobnu granicu dozvoljenog stupanja u spolne odnose, a o tim će dobnim granicama biti riječi kod pregleda pojedinih kaznenih djela.¹⁸

Konvencija svojim sadržajem propisuje mjere suzbijanja, posebna stručna i koordinacijska tijela, mjere zaštite i pomoći žrtvama, programe i mjere intervencije, materijalno kazneno pravo (tj. opise djela koja je potrebno inkriminirati i sankcionirati, kao i otegotne okolnosti), mjere koje se tiču istrage, kaznenog progona i postupovnog prava, evidentiranje i pohranu podataka o počiniteljima, međunarodnu suradnju, kao i mehanizam za praćenje putem Odbora stranaka.

¹⁶Larry Nassar: A timeline of the sexual abuse allegations against the former USA Gymnastics team doctor (<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/crime/larry-nassar-now-abuse-timeline-b1920783.html>)

¹⁷ Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, NN-MU 11/11, 15/11.

¹⁸ Ibid., čl. 18. st. 2.

2.2. Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije

Na razini Europske unije važno je sredstvo harmonizacije nacionalnih zakonodavstava i politika na području suzbijanja seksualnog nasilja na djecom upravo Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije¹⁹ usvojena 2011. godine.

Svojim pravnim uređenjem Direktiva je potvrdila načela i unaprijedila brojne mjere predviđene Lanzarotskom konvencijom.

Tako i Direktiva navodi da se njome nema namjeru uređivati sporazumne seksualne aktivnost u koje mogu biti uključena i djeca, što se smatra uobičajenim upoznavanjem spolnosti u okviru razvoja, pri čemu se u obzir uzimaju različite kulturne i pravne tradicije i novi oblici odnosa između djece i mladih, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije.²⁰

Također po uzoru na Konvenciju, ali izričito prepoznajući i termin *dječjeg seksualnog turizma*²¹, Direktiva 2011/93/EU predviđa izmjenu pravila o nadležnosti da bi se osiguralo da počiniteljima seksualnog zlostavljanja ili seksualnog iskorištavanja djece iz Unije prijete kazneni progon, čak i ako kaznena djela počine izvan Unije, a posebno u okviru takozvanog seksualnog turizma.

Direktiva utvrđuje minimalna pravila za određivanje kaznenih djela i sankcija u području seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, dječje pornografije i mamljenja djece za seksualne potrebe. Propisano je i koje se okolnosti mogu uzeti kao otegotne, ako već nisu elementi kaznenog djela (npr. kazneno djelo počinjeno nad djetetom koje ima poteškoće u razvoju, u stanju je ovisnosti o drugima ili stanju duševne ili tjelesne nesposobnosti, u što je uključena i nesposobnost izazvana utjecajem droga i alkohola; ako je počinitelj prethodno već osuđena za kaznena djela iste vrste i dr.). Osim toga, Direktiva predviđa i privremenu ili trajnu spriječenost osuđenih osoba u obavljanju profesionalnih djelatnosti koje uključuju izravan i

¹⁹ Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća EU-a od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP (u daljnjem tekstu: Direktiva 2011/93/EU)

²⁰ Ibid., Uvodna izjava br. 20.

²¹ Ibid, Uvodna izjava br.29.: „Dječji seksualni turizam treba podrazumijevati seksualnim iskorištavanjem djece od strane jedne ili više osoba koje iz svog uobičajenog okruženja putuju u inozemno odredište, gdje imaju seksualni kontakt s djecom.“ i u vezi s time čl. 17. st. 4.

redovit doticaj s djecom, te pravo poslodavaca da traže informacije o postojanju kaznenih osuda za ta djela ili postojanju zabrane obavljanja djelatnosti. Predviđeno je i privremeno oduzimanje i pljenidba sredstava i imovinske koristi od kaznenih djela, odgovornost pravnih osoba i sankcije koje im se mogu izreći, a uređuju se pitanja istrage i kaznenog progona (čak i ako žrtva povuče svoju izjavu), izuzimanje žrtve od kaznenog progona, prijavljivanje sumnji na seksualno zlostavljanje, te mjere za pomoć i potporu djeci žrtvama i njihova zaštita u kaznenim postupcima (uključujući pravno savjetovanje i zastupanje, imenovanje posebnog predstavnika ako kod roditelja postoji sukob interesa, posebne mjere prilikom ispitivanja djeteta, pravo na pratnju, isključenje javnosti...). Predviđaju se preventivni interventni programi i mjere za počinitelje tijekom ili nakon kaznenog postupka, ali i programi za osobe koje se boje da bi mogle počinuti takvo djelo.

Europska komisija prepoznaje da su pravila kojima su trenutačno uređena ta pitanja već pomalo zastarjela (iz 2011. godine) te da sve brži napredak u svim sferama života, a posebice u tehnološkom aspektu, zahtijeva i njihovo preispitivanje i promjenu u skladu sa suvremenim izazovima. Europska komisija zbog toga je predložila preinaku Direktive 2011/93/EU koja bi omogućila bolju prevenciju i zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja. Ključni aspekti prijedloga su sljedeći:

1. proširenje definicije kaznenih djela seksualnog zlostavljanja djece, tako da nova kaznena djela uključuju i prijenos seksualnog zlostavljanja djece uživo (*livestreaming*) te posjedovanje i razmjenu priručnika za pedofile, ali i tako da kaznena djela obuhvate uvjerljive krivotvorene materijale ili materijale generirane umjetnom inteligencijom, ne ograničavajući ih kao do sada samo na „realistične slike“, već i na reprodukcije i prikaze djece u seksualnom činu;²²
2. jačanje kaznenog progona, prevencije i potpore; u vidu duljeg razdoblja u kojem žrtve mogu prijaviti zlostavljanje i zatražiti postupanje protiv počinitelja, prava na novčanu

²² Europska komisija: Prijedlog Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, veljača 2024., str. 10. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2024%3A60%3AFIN>): „Razvoj proširene, produljene i virtualne stvarnosti te mogućnost zlouporabe umjetne inteligencije za stvaranje uvjerljivo krivotvorenih materijala, tj. umjetno stvorenog realističnog materijala povezanog sa seksualnim zlostavljanjem djece, već je proširio definiciju pojma „slika“ jer takvi materijali mogu koristiti avatare, uključujući povratne informacije za osjetila, npr. tako da se koriste uređaji koji omogućuju percepciju dodira. Izmjenama članka 2. stavka 3. točke (d) nastoji se osigurati da definicija materijala koji sadržava seksualno zlostavljanje djece obuhvaća razvoj tehnologije na dovoljno tehnološki neutralan način, na koji buduće promjene neće moći utjecati.“

naknadu, kao i koordinacijskih programa država kako bi najbolje iskoristile dostupne programe za prevenciju i pomoć žrtvama;

3. jačanje prevencije, posebice kroz informiranje o rizicima na internetu te osiguranje da se pri zapošljavanju osoblja u aktivnosti koje uključuju bliski kontakt s djecom i u organizacije koje sudjeluju u borbi protiv seksualnog zlostavljanja djece mora od kandidata tražiti izvod iz kaznene evidencije;
4. uvođenje obveznog prijavljivanja kaznenog djela, barem od strane stručnjaka koji rade u bliskom kontaktu s djecom.²³

Preinakom Direktive 2011/93/EU nastoji se osigurati da sve države članice poštuju načela pristupa pravosuđu prilagođenog djeci, kako je predviđeno i modelom Barnahus, a o kojem će više biti rečeno kasnije u ovom radu.

3. Sprječavanje i kažnjavanje seksualnog zlostavljanja djece u Republici Hrvatskoj

Najvažniji instrumenti kaznenopravne zaštite djece svakako su zakoni RH u koje su implementirana rješenja i zahtjevi Konvencije VE iz 2007., ali i Direktive 2011/93/EU i Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela²⁴. To su prvenstveno Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o sudovima za mladež, koji će biti razrađeni kroz sljedeće dijelove ovog rada.

Izvješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću pozitivno je ocijenilo nacionalno zakonodavstvo Republike Hrvatske u pogledu usklađivanja s Direktivom, jer su kriminalizirani svi predviđeni oblici kaznenih djela, zadovoljavajuće propisana minimalna trajanja kazni, te je određeno da zastara počinje teći od punoljetnosti žrtve. Državna tijela sustavno rade na preventivnim i politikama zaštite djece od seksualnog nasilja, pa je tako Vlada RH donijela Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece²⁵ kojim se uređuje

²³ European Commission press release: The fight against child sexual abuse receives new impetus with updated criminal law rules, February 2024 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_631)

²⁴ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, Official Journal of the European Union, L 315, 14.11.2012., str. 57 – 73 (u daljnjem tekstu: Direktiva 2012/29/EU)

²⁵ Vlada Republike Hrvatske: Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, studeni 2014. (dostupan na: <https://mup.gov.hr/online-prijave/zastita-djece-i-obitelji/kriminalitet-na-stetu-djece/zlostavljanje-i-zanemarivanje-djece-281721/281721>)

postupanje policije, tijela socijalne skrbi (sada Hrvatskog zavoda za socijalni rad), pravosudnih tijela, zdravstvenih i odgojno-obrazovnih ustanova te njihova međusobna suradnja. Osim njega, na snazi je i Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja²⁶ koji sadrži posebna pravila postupanja za slučajeve u kojima su žrtve djeca.

Od brojnih napora, inicijativa, programa i istraživačkih radova na nacionalnoj razini, potrebno je istaknuti i istraživanje Ženske sobe provedeno u okviru programa prevencije seksualnog nasilja za više razrede osnovnih škola SNEP 2 – JUNIOR²⁷, koje je pokazalo je da je jedno od četvero djece u Hrvatskoj preživjelo neki oblik seksualnog nasilja. O tome se čak 45 % djece nije povjerilo nikome, dok se oko 20 % povjerilo najčešće majkama i prijateljicama.

Istraživanje je provedeno 2022./2023. i obuhvatilo je preko dvije i pol tisuće učenika i učenica iz 34 osnovne škole s područja 17 županija. Koordinatorica Ženske sobe Maja Mamula, istaknula je rodnu dimenziju seksualnog nasilja kazavši kako je i ovo istraživanje potvrdilo veću izloženost djevojčica seksualnom nasilju.²⁸

Rezultati istraživanja pokazali su da je najzastupljeniji oblik seksualnog nasilja bilo ono elektroničko (u vidu uznemiravanja seksualnim komentarima, nagovaranje na slanje slika nagog tijela ili pak prisiljavanje na gledanje tuđih intimnih dijelova ili seksualnog sadržaja), a takve podatke na konferenciji „Što možemo bolje – prevencija seksualnog nasilja nad djecom“²⁹ potvrdila je i policijska službenica za mlade.³⁰

Tijekom provedbe projekta SNEP 2 – junior na radionicama i predavanjima je sudjelovalo preko tri tisuće učenika te gotovo tisuću i pol roditelja.

²⁶ Vlada Republike Hrvatske, Ured za ravnopravnost spolova: Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, rujan 2023. (dostupan na: <https://mzo.gov.hr/vijesti/protokol-o-postupanju-u-slucaju-seksualnog-nasilja-5772/5772>)

²⁷ Ženska soba je s partnerima kroz protekle četiri godine provodila EU projekte SNEP – Seksualno nasilje – edukacijski i prevencijski program, koji se odnosio na srednjoškolski uzrast, te SNEP 2 – junior. Implementaciju oba programa odobrili su Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Agencija za odgoj i obrazovanje.

²⁸ Žene i mediji, 29. 06. 2023.: SNEP 2 junior – Jedno od četvero djece osnovnoškolskog uzrasta preživjelo je neki oblik seksualnog nasilja (<https://www.zeneimediji.hr/snep-2-junior-jedno-od-cetvero-djece-osnovnoskolskog-uzrasta-prezivjelo-je-neki-oblik-seksualnog-nasilja/>)

²⁹ Konferencija je održana 29. lipnja 2023. godine u Zagrebu.

³⁰ Vijesti s web stranica Pravobraniteljice za djecu: <https://dijete.hr/hr/sudjelovanje-na-konferenciji-zenske-sobe-sto-mozemo-bolje-prevencija-seksualnog-nasilja-nad-djecom-29-lipnja-2023-zagreb-hotel-dubrovnik/>, kao i Ženske sobe: <https://zenskasoba.hr/odrzana-konferencija-s-medunarodnim-sudjelovanjem-sto-mozemo-bolje-prevencija-seksualnog-nasilja-nad-djecom/>

4. Kazneni zakon - kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta

4.1. Djeca kao žrtve kaznenih djela

Djeca zbog svoje dobi čine posebno ranjivu skupinu žrtava kaznenih djela. Razumno je očekivati da ona zbog svoje dobi i manjka iskustva imaju smanjenu mogućnost obrane od nasilnika, podložniji su utjecajima drugih, posebice bliskih odraslih osoba, te često sama i ne znaju da je neko ponašanje kazneno djelo, ili da nije dopušteno i primjereno. Na taj način počinitelji zloupotrebljavaju dječju naivnost, neinformiranost ili odnos povjerenja. Kod starije djece počinitelji se često koriste i prijetnjom ili silom, te na taj način osiguravaju dječju šutnju i neprotivljenje nedopuštenim ponašanjima.

Djeca o iskustvima seksualnog nasilja često šute, najviše zbog straha da im se neće vjerovati, da će se nešto loše dogoditi njima ili njihovim bližnjima, straha da će razoriti obitelj u slučajevima kada se radi o počinitelju unutar kruga obitelji, straha da će na drugi način naštetiti počinitelju, krivnje i srama (posebno ako su doživjeli tjelesno uzbuđenje).³¹

Iako je nezahvalno govoriti o rizičnim faktorima za seksualno zlostavljanje, jer se time na neki način odgovornost prividno prebacuje s počinitelja na žrtvu i njenu okolinu, potrebno je više istraživati to područje, kako bi se prepoznavanjem rizičnih faktora omogućilo jačanje onih zaštitnih. Dosadašnja istraživanja pokazala su da su neki od rizičnih čimbenika sljedeći: razvod roditelja te život samo s jednim biološkim roditeljem, nasilje u obitelji, siromaštvo, beskućništvo, niži stupanj obrazovanja roditelja, ovisnost roditelja i slično. Jedan od često zanemarenih čimbenika su intelektualne, neurorazvojne teškoće koje takvu djecu čine čak tri puta izloženijom seksualnoj viktimizaciji. Zaštitni čimbenici su pak individualni ili čimbenici okruženja djeteta, koji smanjuju rizik od seksualnog zlostavljanja, a uz to mogu doprinijeti boljem oporavku od posljedica seksualnog nasilja koje se dogodilo. Istraživanja tih čimbenika je znatno manje, ali oni mogu uključivati inteligenciju djeteta, kućni nadzor i kvalitetne obiteljske odnose, ali primjerice i asertivnost djeteta te znanje o dozvoljenom i nedozvoljenom dodirivanju.³²

³¹ Op. cit. u bilj. 4.

³² Više o zaštitnim i rizičnim čimbenicima u: Ibid.

U nekoliko glava Kaznenog zakona nalazimo kaznena djela čije žrtve mogu biti i djeca, te se u tom slučaju ponekad radi o kvalificiranom obliku kaznenog djela. Primjer za to su i kaznena djela protiv spolne slobode opisana u Glavi XVI. Kaznenog zakona. S druge strane, u Glavi XVII. inkriminirana su kaznena djela takve prirode, ali koja se mogu počinuti isključivo na štetu djeteta.

4.2. Pregled kaznenih djela iz Glave XVII. Kaznenog zakona

Kao što je već rečeno, seksualni delikti zapravo su široki spektar radnji koje netko može počinuti, i obuhvaćaju mnogo više od samog spolnog odnosa s djetetom. Neka kaznena djela uključuju i podrazumijevaju fizički kontakt, dok za neka to nije nužan sastojak kaznenog djela. Posebna Glava XVII. Kaznenog zakona³³ uređuje kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, dok su u ranijem Kaznenom zakonu iz 1997. godine ta djela bila dio Glave XIV. (Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa) zajedno s kaznenim djelima kojima se zadire u spolni integritet odraslih osoba.

Prvo kazneno djelo u ovoj glavi je kazneno djelo *spolne zlouporabe djeteta mlađeg od petnaest godina* (članak 158. st.1.) koju čini osoba koja izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju s djetetom mlađim od petnaest godina, ili ga navede da izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju s trećom osobom ili da nad samim sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju. Kazna propisana za počinitelje tog kaznenog djela je kazna zatvora od 3 do 12 godina.

Kako bismo bolje razumjeli načine počinjenja ovog djela, potrebno je definirati i diferencirati pojmove. Tako se spolnim odnošajem smatra uvlačenje muškog spolnog organa u ženski, tj. sjedinjenje spolnih organa osoba različitog spola. Spolne radnje izjednačene sa spolnim odnošajem su sve radnje koje su po svom učinku i popratnim pojavama usporedive sa spolnim odnošajem.³⁴

U hrvatskoj sudskoj praksi prepoznato je više različitih situacija koje su okarakterizirane kao radnje izjednačene sa spolnim odnošajem, primjerice prodiranje dijelovima tijela ili predmetima u tijelo žrtve, prisiljavanje žrtve da sama nad sobom vrši radnje koje uključuju penetraciju, prisiljavanje žrtve da svojim dijelovima tijela penetrira u tjelesne otvore počinitelja,

³³ Kazneni zakon, Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022, 114/2023, 36/2024

³⁴ Cvitanović, L. et al.: Kazneno pravo – posebni dio, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018., str. 108

ali i određene radnje bez penetracije, o čemu praksa nije konzistentna. Tako su sudovi u nekim predmetima kontakt jezika počinitelja sa spolnim organom žrtve ocjenjivali kao radnju izjednačenu sa spolnim odnošajem, u nekim su predmetima to činili samo ako je došlo do prodiranja jezikom u tjelesne otvore žrtve (a u suprotnom su smatrali da se radilo o bludnim radnjama). Isto tako su sudovi ponekad radnju ejakuliranja u usta žrtve bez prethodne imisije također smatrali radnjom izjednačenom sa spolnim odnošajem.³⁵

U stavku 2. istog članka navodi se da takvo kazneno djelo čini i svatko tko nad djetetom mlađim od petnaest godina izvrši bludnu radnju, ili ga navede da izvrši bludnu radnju s drugom osobom ili da nad samim sobom izvrši bludnu radnju, za što je predviđena kazna zatvora u trajanju od 1 do 8 godina.

Bludne radnje su spolne radnje koje ne predstavljaju spolni odnošaj niti s njime izjednačene radnje, a radi se o radi se o radnjama poduzetim na tijelu ili dodirrom tijela druge osobe radi zadovoljenja ili pobuđivanja vlastite ili tuđe pohote koje, prema usvojenim društvenim gledanjima, predstavljaju grubo zadiranje u seksualnost.³⁶ Primjer bludne radnje na štetu djeteta iz recentne sudske prakse je zavlčenje ruke ispod majice i diranje po grudima, kao i diranje stražnjice, a sve u cilju zadovoljenja spolnog nagona.³⁷

U oba slučaja (za djela iz st. 1. i 2.), zakon propisuje zatvorske kazne u skraćenom trajanju ako je počinitelj kaznenog djela bio u otklonjivoj zabludi da dijete ima najmanje 15 godina.

Iako se okrivljenici u svojoj obrani često pozivaju na okolnost da nisu znali koliko žrtva ima godina, pregledom sudske prakse vidimo da u najvećem broju slučajeva sudovi to ne prihvaćaju zbog toga što se počinitelji i žrtve najčešće od ranije poznaju (bilo da su obiteljski povezani, ljubavni par ili nešto treće). Tako je primjerice Vrhovni sud u jednom predmetu potvrdio odluku prvostupanjskog suda koji je zaključio da nije životno i uvjerljivo da optuženik nije znao da je oštećenica mlađa od 15 godina, posebice zato što su nekoliko mjeseci bili u ljubavnoj vezi, te je on dolazio i ponekad prespavao u njenom domu, kao i kontaktirao s njenim roditeljima i bakom. Činjenica da je oštećenica pohađala osnovnu školu bila je poznata i optuženikovoј majci. Uz to, oštećenica je izričito navela da je optuženiku rekla koliko ima godina, te sud „uzimajući u obzir učestalost i dugotrajnost kontakta s oštećenicom, ali i njezinim ukućanima,

³⁵ Vuletić, I., Šprem, P.: Materijalnopravni aspekti kaznenog djela silovanja u hrvatskoj sudskoj praksi, Policija i sigurnost, Vol. 28, br. 2/2019, str. 130 – 155

³⁶ Op. cit. u bilj. 33., str. 221.

³⁷ Presuda Općinskog suda u Osijeku od 24. travnja 2023., Poslovni broj: Kzd-111/2019-34

osnovano zaključuje da je optuženik bio svjestan da se radi o osobi mlađoj od 15 godina koja pohađa osnovnu školu.“³⁸

Kvalificirani oblik kaznenog djela iz stavka 1. članka 158. čini počinitelj koji to kazneno djelo počini uz primjenu sile ili prijetnje, obmane, prijevare ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta o njemu, za što je posljednjom izmjenom Kaznenog zakona³⁹ minimalno trajanje kazne zatvora povišeno s 3 na 5 godina, dok je maksimalna kazna zatvora u trajanju od 15 godina. Za kvalificirani oblik djela iz stavka 2. ovog članka, također uz iste kvalifikatorne okolnosti, zakon predviđa kaznu zatvora u trajanju od 1 do 10 godina.

Kako namjera zakonodavca nije uređivati sporazumne seksualne odnose među maloljetnicima, propisano je da nema kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ako razlika u dobi između osoba koje vrše spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju ili bludnu radnju nije veća od tri godine. To je rješenje također u skladu s Lanzarotskom konvencijom⁴⁰, kao i s Direktivom 2011/93/EU.

S obzirom na činjenicu da je dob dopuštenog stupanja u spolne odnose u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu 15 godina, svaki „pristanak“ koji bi dalo dijete mlađe od te dobi je pravno irelevantan. Svakoj je državi Lanzarotskom konvencijom⁴¹ ostavljeno da sama odredi dob dopuštenog stupanja u spolne odnose, pa je tako 12 država odredilo dob od 14 godina, njih 11 dob od 15 godina, čak 18 država dob od 16 godina. Samo 3 države odlučile su se za još višu dob, pa su je tako Cipar i Irska postavili na 17 godina, a Turska na čak 18 godina.^{42 43}

S druge strane dobrovoljni spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja s djetetom starijim od 15 godina, bit će kažnjivi samo u situacijama kada se radi o zlouporabi povjerenja između počinitelja i djeteta.

Zakon u čl. 159. navodi da se radi o kaznenom djelu *Spolne zlouporabe djeteta starijeg od petnaest godina* u situacijama u kojima počinitelj s djetetom koje je navršilo petnaest godina, a koje mu je povjereno radi odgoja, učenja, čuvanja, dušebrižništva ili njege izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili ga navede da s drugom osobom izvrši spolni odnošaj

³⁸ Presuda Vrhovnog suda RH od 3. listopada 2019. u predmetu broj: Kžzd 15/2019-4

³⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona "Narodne novine" br. 36-570/24 od 25.3.2024.

⁴⁰ čl. 18. st. 1. Lanzarotske konvencije

⁴¹ Ibid., čl. 18. st. 2.

⁴² Rosani, D.: Comparative study of the legal age for sexual activities in the States Parties to the Lanzarote Convention, Council of Europe, September 2023 (dostupno na: <https://rm.coe.int/comparative-study-of-the-legal-age-for-sexual-activities-in-the-state-/1680ac9320>)

⁴³ Malta je do 2018. godine također imala dobnu granicu za stupanje u spolne odnose postavljenu na 18 godina.

ili s njime izjednačenu spolnu radnju, ili da samo nad sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju. Za to kazneno djelo predviđena je kazna od 3 do 8 godina zatvora.⁴⁴

Istu kaznu zakon propisuje i za srodnika po krvi ili po posvojenju u ravnoj lozi, očuha, maćehu ili izvanbračnog druga ili životnog partnera ili neformalnog životnog partnera roditelja djeteta koji s djetetom starijim od 15 godina ostvari biće ovog kaznenog djela.

Prema presudi Županijskog suda u Splitu, elemente ovog kaznenog djela ostvarila je majka koja je svog tada sedamnaestogodišnjeg sina zadovoljavala, prisiljavala da on nju zadovoljava, te s njime imala spolne odnose, prema njegovom iskazivanju, u barem 10 navrata. Naveo je da je majka često bila u alkoholiziranom stanju, „znala ga je udarati pojasom i govoriti mu da će ga izbaciti iz kuće, a on joj je govorio da ne želi da mu to radi, ali zbog toga da je bio primoran poslušati ju pa je legao na krevet...“.⁴⁵

U navedenim slučajevima pristanak maloljetnika starijeg od 15 godina gubi značaj upravo zbog njegovog položaja zavisnosti u odnosu na počinitelja ili autoriteta kojeg počinitelj uživa.⁴⁶

U slučajevima u kojima su počinitelj i dijete u srodstvu, često se radi o stjecaju kaznenog djela iz čl. 158. ili 159. i kaznenog djela rodoskvrnuća iz čl. 179. Kaznenog zakona⁴⁷ ako je djelo počinjeno prema srodniku u ravnoj lozi, bratu, sestri, polubratu ili polusestri, po krvi ili po posvojenju.

Ako pak maloljetnik stariji od petnaest godina ne pristane na spolni odnošaj, radi se o kaznenom djelu iz Glave XVI. - Kaznena djela protiv spolne slobode, pod nazivom *Teška kaznena djela protiv spolne slobode* gdje se posebna ranjivost zbog dobi žrtve uzima kao kvalifikatorna okolnost.⁴⁸

Članak 160. pod nazivom *Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina* inkriminira zadovoljenje vlastite ili tuđe pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina činjenjem spolnih radnji pred djetetom, za što zakon propisuje kažnjivost već i pokušaja kaznenog djela, a predviđena je kazna zatvora u trajanju do 3 godine.

⁴⁴ Minimalna kazna zatvora za to djelo prije posljednje izmjene KZ od 25.3.2024. godine bila je postavljena na 1 godinu.

⁴⁵ Presuda Županijskog suda u Splitu od 15. rujna 2020., predmet broj: Kzd-1/2019-27

⁴⁶ Ivičević Karas, E., Munivrana Vajda, M.: Kazneno pravo i djeca, U: Hrabar, D. (ur.): Prava djece - multidisciplinarni pristup, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016., str. 147-171

⁴⁷ Za kazneno djelo rodoskvrnuća KZ predviđa kaznu zatvora u trajanju do 1 godine.

⁴⁸ Čl. 154. st. 1. t. 2. KZ

Tako je okrivljenik počinio navedeno djelo (uz počinjenje kaznenih djela iz članka 158., 163. i 165. KZ) kada je od četrnaestogodišnje žrtve tražio da fotografira intimne dijelove svog tijela, da mu te fotografije šalje, on njoj slao fotografije svog golog tijela, tražio od nje da uključi kameru i da se spolno zadovoljava dok ju je on gledao, a u jednom navratu i on uključio svoju kameru te se spolno zadovoljavao dok je maloljetna žrtva to gledala.⁴⁹

Biće kvalificiranog oblika istog kaznenog djela ostvareno je i činjenjem pred djetetom kaznenih djela silovanja (čl. 153. KZ), teških kaznenih djela protiv spolne slobode (čl. 154. KZ), bludnih radnji (čl. 155. KZ), spolne zlouporabe djeteta mlađeg od petnaest godina (čl. 158. KZ) ili spolne zlouporabe djeteta starijeg od petnaest godina (čl. 159. KZ), za što je predviđena kazna zatvora u trajanju od 6 mjeseci do 5 godina.

Kazneno djelo iz članka 161. KZ – *Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba* čini punoljetna osoba koja osobi mlađoj od petnaest godina putem informacijsko komunikacijskih tehnologija ili na drugi način predloži susret s njom ili drugom osobom i koja poduzme mjere da do tog susreta dođe, a u namjeri da ona ili druga osoba nad njom počinu kazneno djelo iz članka 158. (Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina) ili članka 163. (Iskorištavanje djece za pornografiju) stavka 1. i 2. ili članka 164. (Iskorištavanje djece za pornografske predstave) stavka 1. Kaznenog zakona, što je kažnjivo kaznom zatvora u trajanju od 6 mjeseci do 5 godina.

Hrvatsko je zakonodavstvo tako dodavanjem toj odredbi i čl. 163. st. 1. i 2. i čl. 164. st. 1.⁵⁰ kao potencijalnih ciljeva mamljenja djeteta usklađeno s Lanzarotskom konvencijom i Direktivom EU⁵¹, dok je ranije bilo propisano da je mamljenje djece kažnjivo samo ako je za cilj imalo ostvarenje spolnog odnošaja s djetetom.

Biće tog kaznenog djela ostvario je prema presudi Vrhovnog suda okrivljenik koji je žrtvu kojoj je tada bilo trinaest godina putem aplikacije Messenger „nagovarao i predlagao susrete radi spolnog odnošaja, znajući pri tom da je ona dijete mlađe od 15 godina“, nakon čega je u njegovom stanu spolni odnošaj doista i ostvaren.⁵²

⁴⁹ Presuda Županijskog suda u Osijeku od 17. srpnja 2019., broj: 9 Kzd-3/2019-29

⁵⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, NN 126/2019

⁵¹ Čl. 23. Lanzarotske konvencije i čl. 6. st. 1. Direktive 2011/93/EU

⁵² Presuda Vrhovnog suda RH od 26. studenog 2020., broj: Kžzd 25/2020-8

Stavak 2. članka 161. propisuje da je kažnjivo i prikupljanje, davanje ili prenošenje podataka o osobi mlađoj od petnaest godina radi počinjenja kaznenog djela mamljenja djece, za što je predviđena kazna zatvora u trajanju do 3 godine.

Tko radi zarade ili druge koristi dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga, ili organizira ili omogućí pružanje spolnih usluga s djetetom, a znao je ili je morao i mogao znati da se radi o djetetu, čini time kazneno djelo *Podvođenja djeteta* (čl. 162. KZ) i kaznit će se kaznom zatvora od 3 do 12 godina.

Tako je Vrhovni sud potvrdio da je prvostupanjski sud sve činjenice potpuno i pravilno utvrdio te je sa sigurnošću našao dokazanim da je okrivljenica radi zarade poticala djecu D. J. i Š. Z. na pružanje spolnih usluga za novac te im to omogućila, iako je znala da su one tada imale četrnaest godina, čime je ostvarila subjektivne i objektivne elemente bića kaznenog djela podvođenja djeteta iz čl. 162. st. 1., a o čemu su oštećenice u bitnome jednako iskazivale, navodeći da su za vrijeme boravka u kući okrivljenice morale imati spolne odnose s dvije muške osobe, a da su novac koji su za to dobile davale „mami“ tj. okrivljenoj, što im je trebalo omogućiti daljnji smještaj u njenoj obitelji (za vrijeme njihova bijega iz Caritasove kuće).⁵³

S druge strane, svatko tko koristi spolne usluge djeteta koje je navršilo petnaest godina uz davanje bilo kakve naknade ili protučinidbe, a znao je ili je morao i mogao znati da se radi o djetetu, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od 1 do 8 godina.⁵⁴

Kvalificirani oblik djela čini tko osobu za koju je znao ili je morao i mogao znati da je dijete silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge tog djeteta uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, za što će se kazniti kaznom zatvora od 3 do 15 godina.

Kažnjivo je i oglašavanje iskorištavanja spolnih usluga djeteta, i to kaznom zatvora od 1 do 8 godina.

⁵³ Presuda Vrhovnog suda RH od 4. lipnja 2020., broj: Kžzd 5/2019-4.

⁵⁴ Ako pak osoba koristi spolne usluge djeteta mlađeg od 15 godina, radit će se o kaznenom djelu *Spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina* iz čl. 158. st. 1. KZ.

Sljedeća tri članka Zakona odnose se na pornografske sadržaje – iskorištavanje djece za pornografiju ili pornografske predstave, ali i upoznavanje djece mlađe od petnaest godina s pornografijom što se smatra neprimjerenim za stupanj njihova razvoja.

Dječja pornografija definirana je Kaznenim zakonom kao „materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje pravo dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili osobu koja izgleda kao dijete u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u spolne svrhe“. Izriječno je navedeno da se materijali koji prikazuju spolne organe pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete, a koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj ne smatraju pornografijom u smislu članka 163. Kaznenog zakona.

Tko dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na sudjelovanje u snimanju dječje pornografije ili tko organizira ili omogućuje njezino snimanje čini kazneno djelo iz čl. 163. Kaznenog zakona - *Iskorištavanje djece za pornografiju*, za što je predviđena kazna zatvora od 1 do 10 godina. Na isti način kaznit će se tko neovlašteno snima, proizvodi, nudi, čini dostupnim, distribuira, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili drugoga, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem informacijsko komunikacijskih tehnologija.

Općinski sud u Osijeku presudio je da je za kazneno djelo iz stavka 2. kriv optuženik koji je putem mobilnog uređaja te prijenosnog računala putem aplikacije za dijeljenje podataka "Bittornet" pristupao stranicama sa sadržajem seksualnog zlostavljanja djece te iako svjestan da se radi o stranicama s takvim sadržajem te svjestan da datoteke prikazuju djecu različite niske kronološke dobi u seksualno eksplicitnom ponašanju, preuzeo i na svom mobilnom uređaju pohranio 1774 digitalnih fotografija seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, a na prijenosnom računalu pohranio 13210 fotografija te 344 video materijala na kojima je prikazan sadržaj seksualnog iskorištavanja djece.⁵⁵

Ako je dijete silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti prisiljeno ili navedeno na snimanje dječje pornografije, radi se o kvalificiranom obliku istog djela za koji je propisana kazna zatvora od 3 do 12 godina.

Ponovno u skladu s Lanzarotskom konvencijom, dijete se neće kazniti za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala koji prikazuje njega samog ili njega i drugo dijete ako

⁵⁵ Presuda Općinskog suda u Osijeku od 4. prosinca 2023., broj: 38. Kzd-74/2023-11.

su oni sami taj materijal proizveli i posjeduju ga uz pristanak svakog od njih i isključivo za njihovu osobnu upotrebu.⁵⁶

Stavak 4. istog članka propisuje oduzimanje sredstava počinjenja kaznenog djela, kao i uništenje pornografskog materijala nastalog počinjenjem kaznenog djela.

Pornografska predstava je prikazivanje uživo ili putem komunikacijskih sredstava pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili spolnih organa pravog djeteta, realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u spolne svrhe.⁵⁷

Kazneno djelo pod nazivom *Iskorištavanje djece za pornografske predstave* čini tko dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na sudjelovanje u pornografskim predstavama, za što će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina te tko zarađuje od pornografskih predstava u kojima sudjeluje dijete ili na drugi način iskorištava dijete za pornografske predstave, za što je predviđena kazna od 1 do 12 godina zatvora.

Kvalificirani oblik djela kažnjiv kaznom zatvora u trajanju od 3 do 12 godina čini osoba koja silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede dijete na sudjelovanje u pornografskoj predstavi.

Kažnjivo je i konzumiranje takvog sadržaja, pa će kaznom zatvora od 1 do 10 godina biti kažnjena i osoba koja gleda pornografsku predstavu uživo ili putem komunikacijskih sredstava ako je znala ili je morala i mogla znati da u njoj sudjeluje dijete.

I kod ovog kaznenog djela propisano je oduzimanje sredstava počinjenja, kao i uništavanje nastalog pornografskog materijala.⁵⁸

Članak 165. Kaznenog zakona pod nazivom *Upoznavanje djece s pornografijom* odnosi se na prodaju, poklanjanje, prikazivanje ili javno izlaganje, posredstvom računalnog sustava, mreže ili medija za pohranu računalnih podataka ili na drugi način činjenje pristupačnim spisa, slika, audiovizualnih sadržaja ili drugih predmeta pornografskog sadržaja ili prikazivanje pornografske predstave, za što je predviđena kazna zatvora u trajanju od 6 mjeseci do 5 godina.

⁵⁶ Čl. 163. st. 5. KZ, u skladu s čl. 20. st. 3 Lanzarotske konvencije.

⁵⁷ Čl. 164. st. 6. KZ

⁵⁸ Čl. 164. st. 4. KZ

Ovo kazneno djelo može se počiniti samo prema djeci mlađoj od petnaest godina, a pornografijom se smatra „materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje osobu u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe ljudi u spolne svrhe“⁵⁹, od čega su ponovno izuzeti materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj.

Predmeti i sredstva počinjenja kaznenog djela će se oduzeti, a pornografski materijal uništiti.

Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta iz članka 166. KZ čine kvalificirani oblik kaznenih djela iz članaka 158. (*Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina*) st. 1., 162. (*Podvođenje djeteta*) st. 1. i 2., 163. (*Iskorištavanje djece za pornografiju*) st. 1. i 2., te 164. (*Iskorištavanje djece za pornografske predstave*) st. 1. i 2. Kaznenog zakona, a zbog posebno otegotnih okolnosti ili posljedica počinjenog djela koje su taksativno navedene: „ako je djetetu nanесena teška tjelesna ozljeda ili je narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj ili je dijete ostalo trudno, ako je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ili je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom ili je počinjeno od bliske osobe⁶⁰ ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način“⁶¹, za što je zakonom predviđena kazna zatvora od 5 do 15 godina.

Vrhovni sud je tako potvrdio da je narušenje emocionalnog razvoja oštećenice u jednom sudskom predmetu predstavljala značajna psihička destabilizacija do koje je došlo uslijed objave fotografije oštećenice (a koja predstavlja dječju pornografiju u smislu čl. 163. st. 6 KZ) na Facebooku. Takvo je objavljivanje i dostupnost fotografije drugim osobama „uzrokovalo narcističku povredu uz jak osjećaj srama i proboj suicidalnosti, odnosno teške depresivne i jako izražene anksiozne simptome“.⁶²

U stavku 2. članka 166. za već navedena kaznena djela iz članaka 158., 162., 163., i 164., ali u njihovim već kvalificiranim oblicima - uz primjenu sile ili prijetnje, obmane, prijevare ili zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti djeteta, a ako je počinjenjem

⁵⁹ Čl. 165. st. 3. KZ

⁶⁰ Prema Kaznenom zakonu bliske su osobe članovi obitelji, bivši bračni ili izvanbračni drug, bivši životni partner ili neformalni životni partner, sadašnji ili bivši partner u intimnoj vezi, osobe koje imaju zajedničko dijete i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu (čl. 87. st. 9. KZ).

⁶¹ Čl. 166. st. 1. i 2. KZ.

⁶² Presuda Vrhovnog suda od 23. rujna 2021. godine u predmetu broj: Kžzd 38/2019-9.

djetetu nanjena teška tjelesna ozljeda ili je narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj ili je dijete ostalo trudno, ako je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ili je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom ili je počinjeno od bliske osobe ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu, ili je počinjeno na osobito okrutan ili osobito ponižavajući način – Zakon određuje da će se počinitelj kazniti kaznom zatvora u trajanju od najmanje 5 godina.

Stavak 3. istog članka inkriminira najteži oblik istog djela, gdje je kaznenim djelom iz čl. 158., 162., 163. ili 164. prouzročena smrt djeteta, za što je propisana zatvorska kazna u minimalnom trajanju od 10 godina, a ostavljena je i mogućnost izricanja kazne dugotrajnog zatvora.⁶³

4.3. Specifičnosti kaznenog zakonodavstva u vezi s kaznenim djelima spolne zlouporabe i iskorištavanja djece

Ponovno u skladu s Lanzarotskom konvencijom,⁶⁴ naš Kazneni zakon previđa mirovanje zastare do punoljetnosti žrtve.⁶⁵ Takvo je rješenje smisljeno i potrebno iz razloga što mnoge žrtve nisu u mogućnosti podnijeti kaznene prijave jer je počinitelj njima bliska osoba, a vrlo često i u takvim, ali i slučajevima gdje počinitelj nije bliska osoba, izostaje podrška obitelji i okoline, žrtve su pod preplavljujućim utjecajem straha i/ili srama, a ponekad ni ne znaju kome bi se obratile.

Osim toga, za *Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta* iz članka 166. KZ izrijeком je u članku 81. stavku 2. KZ propisano da nema zastare kaznenog progona, a također ne zastarijeva ni izvršenje kazni izrečenih za ta kaznena djela.⁶⁶

U svrhu sprječavanja tzv. seksualnog turizma, Zakon propisuje i iznimku⁶⁷ od inače prihvaćenog pravila da se na hrvatske državljane kazneno zakonodavstvo Republike Hrvatske primjenjuje samo kada je isto djelo kažnjivo po hrvatskom pravu, ali i po pravu države u kojoj je djelo počinjeno. Na taj način omogućeno je kažnjavanje hrvatskih državljana za kaznena djela spolne zlouporabe i iskorištavanja djece čak i kada takvo djelo nije kažnjivo prema zakonu

⁶³ Kazna dugotrajnog zatvora može biti u trajanju od 21 do 40 godina, a iznimno za kaznena djela u stjecađu i do 50 godina, ako su za to ispunjeni zakonom propisani uvjeti. (v. čl. 40. KZ).

⁶⁴ Čl. 33. Lanzarotske konvencije

⁶⁵ Čl. 82. st. 3. KZ

⁶⁶ Čl. 83. st. 2. KZ

⁶⁷ Čl. 14. st. 3. KZ

neke strane države.⁶⁸ Takvo rješenje u skladu je s obvezom iz čl. 17. Direktive 2011/93/EU o kojoj je bilo riječi u poglavlju 2.2. ovog rada.

U Glavi XXIX. Kaznenog zakona članci 301. i 302. inkriminiraju *Neprijavljivanje pripremanja kaznenog djela* i *Neprijavljivanje počinjenog kaznenog djela*.

Iako zakon u čl. 301. st. 3. govori kako „nema kaznenog djela neprijavljivanja pripremanja kaznenog djela kad njegova obilježja ostvari osoba koja je u braku ili koja živi u izvanbračnoj ili životnoj zajednici ili neformalnoj životnoj zajednici s osobom koja priprema neprijavljeno kazneno djelo ili je toj osobi srodnik po krvi u ravnoj lozi, brat ili sestra, posvojitelj ili posvojenik“ izričito se od toga izuzimaju slučajevi u kojima se priprema kazneno djelo na štetu djeteta. Isti je princip primijenjen i za neprijavljivanje počinjenog kaznenog djela. Odgovornost za neprijavljivanje postoji samo za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora u trajanju od 5 godina ili teža (za neprijavljivanje pripremanja kaznenog djela), odnosno 10 god ili teža kazna (za neprijavljivanje već počinjenog kaznenog djela).

Od opće obveze prijavljivanja počinjenja kaznenih djela na štetu djece izuzimaju se samo vjerski ispovjednici i osobe koje su prema zakonu dužne čuvati (profesionalnu) tajnu.

5. Statistički pokazatelji seksualnih delikata na štetu djece i njihovih počinitelja u Republici Hrvatskoj

5.1. Pregled broja prijavljenih kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta prema podacima MUP-a

Služba za strateško planiranje, analitiku i razvoj Ministarstva unutarnjih poslova početkom svake godine objavljuje *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada* za prethodnu godinu.⁶⁹ Osim toga, ista služba objavila je i *Pregled osnovnih sigurnosnih*

⁶⁸ Primjerice ako hrvatski državljanin ostvari spolni odnošaj s osobom koja po hrvatskom zakonodavstvu nije sposobna dati pravno relevantni pristanak, ali je po zakonodavstvu neke druge države za to sposobna. (Ivičević Karas, E. i Munivrana Vajda, M., op. cit. u bilj. 46).

⁶⁹ Web stranica Ministarstva unutarnjih poslova: [Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske - Otvoreni podaci \(gov.hr\)](http://www.mup.hr)

pokazatelja stanja javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj za desetogodišnje razdoblje od 2013. do 2022. godine⁷⁰ u kojem je također moguće pratiti pojavnost određenih kaznenih djela.

U ovom djelu rada pratit ćemo isključivo pojavnost kaznenih djela iz Glave XVII.

Uz tablični prikaz prijavljenih, razriješenih i naknadno razriješenih kaznenih djela, objavljuje se i poredbeni prikaz godine na koju se statistički pregled odnosi i prethodne godine, te se izražava trend porasta ili smanjenja pojedinih kaznenih djela kao i poredbeni prikaz koeficijenta razriješenosti.

Kod statistike ovakve vrste kaznenih djela, posebno je izražen problem tamne brojke, tj. velikog broja neprijavljenih kaznenih djela, kako zbog mlade dobi žrtava, tako i zbog drugih već spomenutih faktora koji obeshrabruju žrtve da istupe i prijave kazneno djelo. Iz toga zaključujemo da nam statistički podaci zasigurno ne govore o točnim brojkama i rasprostranjenosti ove vrste nasilja, no ipak mogu poslužiti kao pokazatelj trendova u pojavnosti i prijavljivanju predmetnih kaznenih djela. Procjenjuje se da na jedno prijavljeno dolazi od 4 do 10 neprijavljenih djela seksualnog zlostavljanja.

Na sljedećoj stranici slijedi samostalno izrađeni tablični prikaz prijavljenih i riješenih (u zagradi) kaznenih djela iz Glave XVII. prema podacima u *Pregledu stanja javne sigurnosti za razdoblje od 2013. do 2022. godine*⁷¹ i podacima iz *Statističkog pregleda temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada* za 2023. godinu⁷².

Iz prikazanih podataka zaključujemo da je u posljednjih 10 godina najviše prijavljenih kaznenih djela *spolne zlouporabe djeteta mlađeg od petnaest godina* (članak 158. KZ), a slijedi ga kazneno djelo *Iskorištavanje djece za pornografiju* (čl. 163. KZ).

U 2023. godini najviše je, čak 460, bilo prijavljenih kaznenih djela *Iskorištavanja djece za pornografiju*, što je trostruko više od broja prijavljenih djela iste vrste u prvoj godini promatranog razdoblja.

Ako pak pogledamo brojke u zagradama koje predstavljaju broj razriješenih kaznenih djela u svakoj godini, iz statistike MUP-a vidljiv je vrlo visok stupanj razriješenosti svih kaznenih djela iz Glave XVII.

⁷⁰ Ministarstvo unutarnjih poslova, Glavno tajništvo, Sektor za pravne poslove i strateško planiranje, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada: Pregled osnovnih sigurnosnih pokazatelja stanja javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj, 2013. – 2022., Zagreb, ožujak 2023., KLASA: 953-01/21-01/8, URBROJ: 511-01-142-23-1

⁷¹ Ibid., str. 2

⁷² Ministarstvo unutarnjih poslova, Glavno tajništvo, Sektor za pravne poslove i strateško planiranje, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada: Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2023. godini, Zagreb, veljača 2024., KLASA: 953-01/23-01/39, URBROJ: 511-01-142/2-24-12 str. 18.

Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	Ukupno
Spolna zloporaba djeteta mlađeg od 15 godina	255 (255)	220 (216)	210 (207)	186 (182)	232 (227)	435 (432)	235 (234)	411 (409)	261 (252)	367 (367)	2815 (2781 = 98,79%)
Spolna zloporaba djeteta starijeg od 15 godina	2 (2)	0 (0)	1 (1)	1 (1)	16 (16)	2 (2)	1 (1)	2 (2)	2 (2)	9 (9)	36 (36 = 100%)
Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina	83 (75)	69 (63)	41 (39)	19 (19)	48 (43)	35 (32)	29 (27)	47 (45)	28 (27)	55 (51)	454 (421 = 92,73%)
Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba	11 (11)	18 (18)	61 (61)	15 (15)	14 (14)	16 (16)	18 (17)	24 (24)	20 (19)	18 (18)	215 (213 = 99,07%)
Podvođenje djeteta	7 (7)	8 (8)	3 (3)	13 (13)	2 (2)	61 (61)	7 (7)	7 (7)	21 (21)	8 (8)	137 (137 = 100%)
Iskorištavanje djece za pornografiju	141 (138)	118 (117)	207 (208)	185 (180)	120 (119)	163 (159)	227 (209)	363 (359)	440 (425)	460 (439)	2424 (2353 = 97,07%)
Iskorištavanje djece za pornografske predstave	0 (0)	1 (1)	5 (5)	1 (0)	4 (4)	2 (2)	3 (2)	4 (4)	3 (3)	3 (3)	26 (24 = 92,31%)
Upoznavanje djece s pornografijom	19 (20)	43 (42)	110 (108)	71 (71)	107 (106)	86 (83)	90 (81)	91 (89)	109 (100)	128 (124)	854 (824 = 96,49%)
Ukupno	521 (508)	477 (465)	638 (632)	491 (481)	543 (531)	800 (787)	610 (578)	949 (939)	884 (849)	1048 (1019)	6961 (6789 = 97,53%)

5.2. Broj prijavljenih i osuđenih počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII. prema podacima Državnog zavoda za statistiku za razdoblje od 2019. do 2023. godine

Sljedeći prikaz statističkih podataka čine samostalno prikupljeni podaci⁷³ skupljeni u tablični prikaz kako bi se vidio broj prijavljenih i osuđenih počinitelja pojedinih i svih kaznenih djela iz Glave XVII. u posljednjih 5 godina.

	2019.		2020.		2021.		2022.		2023.	
	prijavljeni	osuđeni	prijavljeni	osuđeni	prijavljeni	osuđeni	prijavljeni	osuđeni	prijavljeni	osuđeni
čl. 158.	66	49	97	37	135	41	103	57	127	43
čl. 159.	1	1	2	0	3	1	3	1	1	0
čl. 160.	9	8	10	6	11	2	12	1	12	1
čl. 161.	6	2	9	3	8	4	8	3	6	2
čl. 162.	1	1	1	2	2	1	6	1	5	2
čl. 163.	50	23	82	21	113	39	107	59	120	48
čl. 164.	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0
čl. 165.	19	4	32	7	25	12	22	3	21	7
čl. 166.	19	15	19	23	28	15	37	12	31	13
ukupno:	171	103	252	99	326	115	299	137	323	116

Tablica prijavljenih i osuđenih počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII Kaznenog zakona za razdoblje 2019.-2023.

Razdoblje započinje s 2019. godinom u kojoj je od 171 prijavljenog počinitelja, njih 103 osuđeno. Broj osuđenih počinitelja svoj je maksimum dosegno 2022. godine u kojoj je osuđeno čak 137 počinitelja, dok je po broju prijavljenih prva 2021. godina s ukupno 326 prijavljenih počinitelja. Prošle godine broj osuđenih počinitelja je ponovno pao na 116.

Vidljivo je da u broju osuđenika u ovom razdoblju nema velikih odstupanja, niti se primjećuje konstantni rast, a godišnji prosjek broja osuđenika u zadnjih 5 godina iznosi 114.

Značajna razlika u brojevima proizlazi iz činjenice da se evidencija MUP-a odnosi na prijavljena kaznena djela, dok statistika DZS prikazuje prijavljene i osuđene počinitelje, a u praksi je jedan počinitelj često počinio više kaznenih djela (odjednom ili u više navrata), ali se ona najčešće procesuiraju u istom kaznenom postupku, što je vidljivo i kroz pregled sudske prakse.

⁷³ Podaci prikupljeni s web stranice DZS za pojedine godine (https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_db=Pravosudje&px_language=hr)

5.3. Kažnjavanje počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII.

Ako promatramo statistiku Državnog zavoda za statistiku⁷⁴ po godinama, konkretno za punoljetne počinitelje promatranih kaznenih djela, za **2023.** godinu dolazimo do podatka da je od ukupno 133 počinitelja o kojima je sud donosio odluku, u sudskom postupku njih 116 osuđeno tj. proglašeno krivima. Ono što nailazi na veliko neodobravanje javnosti, ali i stručnih suradnika koji rade s djecom žrtvama jest duljina izrečenih kazni.⁷⁵ Tako je od 116 osuđenih počinitelja samo jedan osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina, a najveći broj onih koji su bezuvjetno osuđeni (njih 42), osuđeni su na kazne zatvora u trajanju od 6 do 12 mjeseci (njih čak 16). Više od polovice osuđenih (62) izrečena je tek uvjetna zatvorska kazna, a velikom broju (njih 20) djelomična uvjetna kazna.

U **2022.** godini od 156 optuženih, njih je 137 proglašeno krivima. Od bezuvjetnih zatvorskih kazni kojih je izrečeno 51, njih je 18 bilo u trajanju od 6 do 12 mjeseci. Uvjetnu zatvorsku kaznu dobilo je 74 osuđenih, a djelomičnu uvjetnu njih 23.

Za **2021.** godinu dolazimo do podatka da je od 133 počinitelja u sudskom postupku njih 115 proglašeno krivima, od čega je za samo 56 osuđenih izrečena bezuvjetna zatvorska kazna. Najveći je broj njih (22) dobio zatvorsku kaznu u trajanju od 6 do 12 mjeseci. Uvjetna kazna zatvora izrečena je za njih 49, a djelomična uvjetna kazna zatvora za njih 19.

Od ukupno 110 odluka sudova u **2020.** godini počiniteljima kaznenih djela iz Glave XVII., njih je 99 bilo osuđujućih. Od toga je za 52 počinitelja izrečena bezuvjetna kazna zatvora, za 38 uvjetna, a za 8 djelomična uvjetna kazna zatvora. Po 15 osuđenih izrečena je te godine bezuvjetna kazna zatvora u trajanju od 6 do 12 mjeseci, i od 3 do 5 godina.

U **2019.** godini od 127 sudskih odluka, 103 bilo osuđujućih. Od toga je kazna bezuvjetnog zatvora izrečena u 49 slučajeva, od čega je pak 20 bilo kazni zatvora u trajanju od 6 do 12 mjeseci. Uvjetnih kazni zatvora izrečeno je 45, a djelomičnih uvjetnih kazni zatvora 9.

⁷⁴ Podaci dostupni na web stranicama DZS (konkretno za 2023. godinu: <https://podaci.dzs.hr/2024/hr/76782>)

⁷⁵ HRT Vijesti, 22.10.2023.: Ženske udruge: Sudovi trebaju strože kažnjavati rodno uvjetovano nasilje (<https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/zenske-udruge-11105353>),

Jutarnji list, 06.03.2024.: Očuh koji je pred djecom vadio penis i govorio im da ga poljube neće ni dana u zatvor: 'Strahota!' (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ocuh-koji-je-pred-djecom-vadio-penis-i-govorio-im-da-ga-poljube-neece-ni-dana-u-zatvor-strahota-15435822>) i 08.03.2024.: Monstrum iz Dalmacije 131 put seksualno zlostavljao bolesnu djevojčicu, dobio skoro minimalnu kaznu (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/monstrum-iz-dalmacije-131-put-seksualno-zlostavljao-bolesnu-djevojčicu-dobio-skoro-minimalnu-kaznu-15436849>)

Može se zaključiti da je u posljednjih 5 godina gotovo pravilo da je većina počinitelja kaznenih djela Glave XVII. osuđena na uvjetnu ili djelomičnu uvjetnu kaznu zatvora, dok je bezuvjetna kazna zatvora najčešće izricana u trajanju od 6 do 12 mjeseci.

Pravobraniteljica za djecu u svojim godišnjim izvješćima naglašava kako bi bilo potrebno svesti izricanje uvjetnih kazni na minimum, kako bi se ostvarila svrha kažnjavanja, uključujući i generalnu prevenciju. I sam Kazneni zakon naglašava da je svrha kažnjavanja „izraziti društvenu osudu zbog počinjenog kaznenog djela, jačati povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava, utjecati na počinitelja i sve druge da ne čine kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja te omogućiti počinitelju ponovno uključivanje u društvo“.⁷⁶

Što se tiče kažnjavanja počinitelja najtežih seksualnih delikata na štetu djece i odmjeravanja kazni, analiza sudske prakse u za razdoblje od 2008. do 2017. godine pokazala je koje su okolnosti sudovi najčešće vrednovali kao olakotne i otegotne, ali i skrenula pozornost na neke nelogičnosti u tome vrednovanju. Od olakotnih okolnosti najčešće su se spominjale ranija neosuđivanost počinitelja, djelomično ili potpuno priznanje kaznenog djela, izraženo žaljenje i kajanje, trenutne životne prilike počinitelja, mlada životna dob, ali i odnos počinitelja i žrtve ili ponašanje oštećenice. S druge strane, kao otegotne okolnosti sudovi su najčešće uzimali počiniteljevu upornost i odlučnost u činjenju kaznenoga djela, dug vremenski period zlostavljanja, brojnost protupravnih radnji njihovo vremensko trajanje, teške posljedice zlostavljanja za žrtvu i društvenu opasnost.

Proturječnosti su se pojavile u presudi u kojoj je sud istovremeno za olakotnu okolnost uzeo činjenicu da počinitelj nije ranije kažnjavan, a istovremeno utvrdio i kao otegotnu okolnost vrednovao dugi vremenski period seksualnog zlostavljanja, kao i u presudi u kojoj je ranija neosuđivanost uzeta kao olakotna okolnost prilikom „obrazlaganja jedinstvene kazne počinitelju četiri spolne zloporabe djeteta mlađeg od 15 godina i 112 drugih kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta“.⁷⁷

5.4. Pregled podataka o prijavljenim počiniteljima s naglaskom na spol i dob

⁷⁶ Čl. 41. KZ

⁷⁷ Rittossa, D.: Kažnjavanje počinitelja najtežih seksualnih delikata na štetu djece u RH – zakonski okviri i postojeća sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 25 br. 2/2018, str. 417 – 445 (s naglaskom na str. 433-438).

Osim podataka o prijavljenim i razriješenim kaznenim djelima, u Statističkim pregledima MUP-a objavljuju se i podaci o prijavljenim počiniteljima prema zakonskoj kvalifikaciji, dobi i spolu, te broj počinitelja koji su strani državljani.

Što se tiče spola počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII. Kaznenog zakona, domaće statistike potvrda su već dobro poznatog – u najvećem se broju radi o muškarcima. Pregledom statističkih izvješća MUP-a za posljednjih 10 godina (od 2014. do 2023. godine) možemo jasno vidjeti da se taj postotak kreće između 92 i 97%.

Seksualno nasilje je rodno uvjetovano nasilje, pa iako žrtva (kao i počinitelj) može biti bilo kojeg spola, u pravilu su žrtve (kako odrasle, tako i djeca) ženskog, a počinitelji dominantno muškog spola. Razlog tome je što se u temelju seksualnog nasilja nalazi neravnopravnost žena i muškaraca, negativni stavovi prema ženama, diskriminacija, seksizam i mizoginija.⁷⁸

Statistički pregled počinitelja po spolu u navedenom razdoblju u Republici Hrvatskoj prema MUP-ovim podacima započinjemo s 2014. godinom u kojoj je broj muških počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII. bio 209, dok je ukupan broj počinitelja bio 219, što predstavlja udio muških počinitelja od 95%. Najveći je postotak muških počinitelja bio sljedeće, 2015. godine, s čak 97% (183 od ukupno 188 počinitelja). S brojem od 171 muških od 181 počinitelja ukupno, 2016. godine udio muških počinitelja bio je 94%. Statističko izvješće za 2017. godinu pokazuje da su od ukupno 238 počinitelja, 222 bili muškarci, što čini udio od 93%. Udio od 90% proizlazi iz podataka za 2018. godinu, u kojoj je muških počinitelja bilo 146, od ukupnog broja od 161 počinitelja, što ujedno čini i najmanji udio muških počinitelja u promatranom razdoblju. Ponovni rast na 96% muških počinitelja pronalazimo u statističkom izvješću iz 2019. godine, kada su od ukupno 211 počinitelja, 203 počinitelja bila muškog spola. Godinu kasnije ukupan broj počinitelja bio je 240, od kojih je 227 bilo muškaraca, što čini udio od 94%. S udjelom od 92% slijedi 2021. godina (283 muških počinitelja u odnosu na 307 počinitelja ukupno). Oko 93% muških počinitelja proizlazi iz statističkih izvješća za posljednje dvije godine, 2022. i 2023., s brojem od 298 muških počinitelja (od ukupno 319) u 2022., te 355 muških počinitelja (od ukupno 380) u 2023. godini. Broj počinitelja ovdje je nešto veći u odnosu na podatke iz DZS zbog toga što su u podacima MUP-a zajedno navedeni maloljetni i punoljetni počinitelji kaznenih djela, dok su kod DZS razdvojeni.

⁷⁸ Mamula, M.: Seksualno nasilje – definicije i osnovni oblici. U: Mamula (ur.) Seksualno nasilje nad djecom - SNEP 2 Junior, Ženska soba, 2023.

Rezultati nekih istraživanja pokazuju da žene kao počiniteljice u podjednakoj mjeri zlostavljaju dječake i djevojčice, dok se kod muških počinitelja uočava da su skloniji zlostavljati djevojčice.

Počinitelja koji su strani državljani u posljednjih 10 godina bilo je između 1 i 9% (2014. - 2%, 2015. - 4%, 2016. - 1%, 2017. - 4%, 2018. - 9%, 2019. - 5%, 2020. - 3%, 2021. - 9%, 2022. - 6%, 2023. - 9%).

Osim spola, jedna od važnih karakteristika je i dob počinitelja. U većini godina u promatranom razdoblju od 2014. do 2023. godine, najveći broj počinitelja kaznenih djela protiv spolne slobode na štetu djece bio je u dobnoj skupini od 18 do 21 godinu, uz neka odstupanja: 2019. godine kada je isti broj počinitelja (njih 36) bilo u dvije dobne skupine: 18-21 i 59+ godina; 2018. godine u kojoj je najveći broj počinitelja (njih 28) bio u dobi od 29 do 39 godina; 2017. godine kada je najveći broj (čak 42 počinitelja) bio u dobnoj skupini od 16 do 18 godina, te 2015. godine kada je isti broj (po 32 počinitelja) bio u dobnim skupinama 18-21 i 39-49 godina.⁷⁹

U 2023. godini posebno se može primijetiti porast broja počinitelja u dobnoj skupini od 59+, koji je tek za 1 niži od broja počinitelja u skupini od 18 do 21 godine (50 u odnosu na 51), s time da je ta najstarija skupina počinitelja u protekle 3 godine počinila najveći broj kaznenih djela *Spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina* (tzv. prava pedofilija).

Državni zavod za statistiku također objavljuje podatke o počiniteljima kaznenih djela, kako maloljetnih, tako i punoljetnih, a zanimljivo je da osim uobičajenih karakteristika poput spola, dobi i državljanstva, možemo vidjeti i bračni status i stupanj obrazovanja osuđenih počinitelja. Za potrebe ovog kratkog pregleda fokusirat ćemo se samo na odrasle počinitelje kaznenih djela iz Glave XVII, prema navedenim karakteristikama osuđenika u razdoblju od 2020. do 2023. godine za koje su navedeni podaci dostupni na web stranicama Državnog zavoda za statistiku⁸⁰.

Zaključuje se da većina osuđenih počinitelja (više od polovice) nije u braku. Što se tiče stupnja obrazovanja, podaci DZS⁸¹ pokazuju da je najveći broj osuđenih počinitelja sa završenih 1-3 razreda srednje škole, slijede ih oni sa završenom četverogodišnjom srednjom školom i

⁷⁹ Samostalno prikupljeni podaci iz godišnjih statističkih izvješća MUP-a

⁸⁰ Podaci dobiveni odabirom godine i ostalih varijabli na linku: https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_db=Pravosudje&px_language=hr

⁸¹ Tablice dobivene odabirom odgovarajućih godina i ostalih varijabli na linku: https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_db=Pravosudje&px_language=hr

gimnazijom, zatim samo sa završenom osnovnom školom, dok ih je značajno manje fakultetski obrazovano (vidi tablice niže).

	Osuđeni počinitelji - ukupno	Neoženjen/neudana	Oženjen/udana	Udovac/udovica	Razveden/razvedena
2020.	99	52	31	5	9
2021.	115	69	30	4	10
2022.	137	82	32	3	16
2023.	116	64	34	2	14

Bračni status osuđenih počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII, 2020.-2023.

	Osuđeni počinitelji - ukupno	Bez škole i 1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola u trajanju 1-3 godine	Srednja škola u trajanju 4 godine
2020.	99	1	11	28	29	21
2021.	115	4	6	23	44	26
2022.	137	3	8	24	45	43
2023.	116	1	5	15	37	46
	Viša škola i I.stupanj fakulteta	Fakultet i umjetnička umjetnička akademija	Magisterij	Doktorat	Nepoznato	
2020.	1	2	0	0	6	
2021.	3	6	0	0	3	
2022.	2	6	0	0	6	
2023.	1	5	0	0	6	

Stupanj završenog obrazovanja osuđenih počinitelja kaznenih djela iz Glave XVII, 2020.-2023.

5.5. Registar počinitelja kaznenih djela

Lanzarotska konvencija predviđela je da svaka država usvoji mjere za prikupljanje i pohranu „podataka vezanih uz identitet i genetički profil (DNK) osoba“ osuđenih za kaznena djela koja su utvrđena konvencijom.⁸² Istu obvezu predviđa i Direktiva 2011/93/EU. Prema direktivi, države članice moraju osigurati da poslodavci prilikom zapošljavanja osobe za obavljanje profesionalnih ili dobrovoljnih djelatnosti koje uključuju izravne i redovite doticaje s djecom imaju pravo tražiti informacije o postojanju kaznenih osuda za seksualne delikte na štetu djece, a koje su unesene u kaznenu evidenciju, ili o postojanju bilo kakve zabrane obavljanja djelatnosti koje uključuju izravne i redovite doticaje s djecom, koja proizlazi iz tih kaznenih osuda.⁸³

⁸² Čl. 37. Lanzarotske konvencije

⁸³ Uvodna izjava br. 40. Direktive 2011/93/EU

Naš Zakon o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji⁸⁴ određuje da je i popis pravomoćno osuđenih osoba za kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta i ostalih kaznenih djela iz članka 13. stavka 4. sadržan u okviru kaznene evidencije. U članku 13. st. 4. navodi se uz djela iz Glave XVII. KZ još i *teška kaznena djela protiv spolne slobode* (čl. 154. KZ), *bludne radnje* (čl. 155. KZ) i *spolno uznemiravanje* (čl. 156. KZ) kada su ta djela počinjena prema žrtvi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, kao i kazneno djelo *trgovanja ljudima* (čl. 106. KZ), uz odgovarajuća kaznena djela iz starog Kaznenog zakona⁸⁵.

Navedeni članak određuje da se „sudovima, tijelima javne vlasti i ustanovama u postupcima zaštite prava i interesa djece kao i u postupcima povjeravanja određenih poslova i zadataka u radu s djecom mogu na obrazloženi zahtjev posebnim uvjerenjem dostaviti podaci iz kaznene evidencije o pravomoćno osuđenim osobama koje su počinitelji“ gore navedenih djela. Tu se radi o posebnom uvjerenju iz kaznene evidencije koje sadrži samo ograničene podatke (potrebne za ispunjenje posebne svrhe).

Članak 14. tog zakona naglašava da „nitko nema pravo zahtijevati od građana da podnesu dokaze o svojoj osuđivanosti ili neosuđivanosti“,⁸⁶ dok u stavku 2. izrijeком propisuje da kada se radi o zasnivanju radnog odnosa ili povjeravanju poslova koji podrazumijevaju redovite kontakte s djecom, poslodavac uz suglasnost osobe za koju se podaci traže, mora zatražiti izdavanje posebnog uvjerenja koje se odnosi na spomenute seksualne delikte na štetu djece i trgovanje ljudima.

Izrijeком je također propisano da rehabilitacija za počinitelje navedenih kaznenih djela nastupa po sili zakona protekom dvostrukih rokova koji su inače predviđeni tim zakonom.⁸⁷

Kaznena evidencija u Republici Hrvatskoj nije javno dostupna, tj. podaci su dostupni samo određenom krugu ovlaštenika određenom zakonom, kao što je to slučaj i u većini europskih zemalja.

Kada govorimo o registrima počinitelja razlikujemo otvoreni, poluotvoreni i zatvoreni tip registra. Zatvoreni tip registra podrazumijeva da se podaci iz kaznene evidencije o osobama koje su počinile seksualna kaznena djela na štetu djece daju samo tijelima kaznenog progona i

⁸⁴ Zakon o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji, Narodne novine br. 143/2012, 105/2015, 32/2017, 53/2022

⁸⁵ Kazneni zakon (1997), Narodne novine br. 110/1997, 27/1998, 50/2000, 129/2000, 84/2005, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011, 77/2011, 125/2011, 143/2012

⁸⁶ Čl. 14. st. 1. ZOPPOKER

⁸⁷ Ibid., čl. 19., st. 8.

sudovima, dok je kod poluotvorenog tipa krug ovlaštenika širi pa se pod određenim uvjetima i zbog određene svrhe podaci mogu davati i osobama na koje se odnose ili čak i nekim trećim fizičkim ili pravnim osobama, što je slučaj u RH.⁸⁸

Primjer otvorenog tipa registra seksualnih prijestupnika nalazimo primjerice u Sjedinjenim Američkim Državama, no može se reći da se u praksi pokazalo da takav pristup donosi više štete nego koristi. Osim širenja panike, takva liberalizacija pristupa kaznenoj evidenciji dovodi do etiketiranja i stigmatizacije, poticanja na javni linč, uzimanja pravde u svoje ruke, i time kršenja temeljnih ljudskih prava počinitelja. U praksi se nije pokazalo da bi takav tip registra imao ikakav preventivni učinak, što je također bitan argument protiv takvog uređenja.⁸⁹

6. Djeca žrtve i svjedoci u kaznenom postupku

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, u pravosudnom postupku tijekom 2023. godine sudjelovalo je ukupno 2246 djece žrtava i svjedoka. Pravomoćnost presude tijekom 2023. dočekalo je 935 djece, dok za njih 1 311 postupak još traje.⁹⁰ Kao što je vidljivo i iz ovih podataka, jedan od glavnih problema s kojim se susreću djeca kao žrtve i svjedoci u kaznenom postupku (ne samo kada se radi o seksualnim deliktima) jest dugotrajnost postupka koju je, iako se postupak često završi u okvirima „razumnog roka“, teško objasniti djeci. Trajanje postupka onemogućuje djeci da nastave sa svojim aktivnostima, stvara im stres, nemir, unosi neizvjesnost te ih na taj način pravosudni sustav često sekundarno viktimizira. Osim toga, odugovlačenje prilikom prikupljanja informacija od djeteta žrtve potencijalno može ugroziti i točnost navedenih podataka, jer je poznato da trauma može utjecati na pamćenje. Uz dugotrajnost postupaka, Izvješće Pravobraniteljice za djecu upozorava na i dalje neodgovarajući tretman djece u postupku te nedovoljno potpore i zaštite djeci žrtvama.⁹¹

⁸⁸ D. Derenčinović, A.M. Getoš, M. Dragičević Prtenjača, Uvjetna sloboda u zatvoru bez zidova - kaznenopravna i kriminološka analiza zahtjeva za „liberalizacijom“, pristupa kaznenoj evidenciji, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol.15, br. 2/2008., str.1009.

⁸⁹ Više o problematici otvorenog tipa registra u: Ibid., ali i u: Kurtović Mišić, A., Dragičević Prtenjača, M., Strinić, V.: Novosti kod instituta pomilovanja, pravnih posljedica osude, rehabilitacije i davanja podataka iz kaznene evidencije, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 19, br. 2/2012, str. 701-750

⁹⁰ Republika Hrvatska, Pravobranitelj za djecu: Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu za 2023. godinu, ožujak 2024. (<https://dijete.hr/hr/izvjescia/izvjescia-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>)

⁹¹ Ibid., str. 90.

Pravosuđe prilagođeno djetetu (tzv. *Child oriented justice*) zahtijeva da dijete žrtva bude u fokusu voditelja i svih sudionika postupaka te da se poduzmu sve mjere potrebne za njegovu zaštitu, a sve u skladu s djetetovom dobi i potrebama.

Fokus, kao i svakom drugom postupku vezanom za dijete, uvijek treba biti na najboljem interesu djeteta, na što upućuju kako međunarodni dokumenti, tako i domaće zakonodavstvo koje im se prilagodilo.

Od međunarodnih instrumenata, potrebno je spomenuti Direktivu 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela (tzv. Direktivu o pravima žrtava)⁹² koja među ostalim naglašava važnost zaštite privatnosti žrtve kao jedan od alata za sprječavanje sekundarne viktimizacije, što je posebno važno kod djece i kod delikata kao što su seksualni, gdje je znatno izraženiji osjećaj straha i srama žrtve nego što je to slučaj kod nekih drugih kaznenih djela. Direktiva obuhvaća pravo žrtve na pristup službama za pružanje potpore, pojedinačnu procjenu žrtava, koordinaciju između nacionalnih tijela koja sudjeluju u postupku, pravo na zaštitu, na sudjelovanje u postupku i na informiranje i podršku.

6.1. Kaznenopravna zaštita djece kroz Zakon o kaznenom postupku i Zakon o sudovima za mladež

Implementacijom spomenute Direktive 2012/29/EU ojačana je zaštita prava žrtava u hrvatskom zakonodavstvu. Uz osnovna prava koja zakon jamči svakoj žrtvi, kada je žrtva dijete, Zakon o kaznenom postupku⁹³ predviđa i neka dodatna prava.⁹⁴

Tako dijete kao žrtva kaznenog djela ima i pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, na tajnost osobnih podataka te na isključenje javnosti. Osim toga, nadležna tijela, uključujući sud, državno odvjetništvo, istražitelja i policiju, dužni su prema djetetu koje je žrtva kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta, pri čemu su se dužni rukovoditi prvenstveno najboljim interesom djeteta. Članak 43.a ZKP-a određuje da se kada je žrtva

⁹² Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP

⁹³ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019, 126/2019, 80/2022, 36/2024 (ZKP)

⁹⁴ Čl. 44. ZKP

kaznenog djela djeteta, pretpostavlja da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite (dakle da nije potrebno kao za odrasle žrtve to utvrditi pojedinačnom procjenom).

Jamči se i pravo na ispitivanje od strane osobe istog spola, kao i pravo uskrate odgovora na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom i koja se odnose na strogo osobni život žrtve. Time se osim zaštite privatnost nastoji pridonijeti i zaštititi dostojanstva žrtve.

Poziv za svjedočenje upućuje se djetetu preko njegovih roditelja ili skrbnika, a bitno je napomenuti da se na dijete ne mogu primijeniti zakonske odredbe o prisilnom dovođenju i kažnjavanju zbog odbijanja svjedočenja.⁹⁵ Tim se odredbama poštuju želje i interesi djeteta.⁹⁶

Zakon o sudovima za mladež⁹⁷ propisuje da u slučajevima u kojima se kao svjedok ispituje dijete oštećeno nekim od kaznenih djela taksativno navedenih u čl. 113. (među kojima su i kaznena djela propisana Glavom XVII), a ako dijete u vrijeme ispitivanja nije navršilo šesnaest godina, takvo će se ispitivanje uvijek provesti prema odredbama Zakona o kaznenom postupku o ispitivanju djeteta kao svjedoka (čl 292. st. 1. ZKP). Ispitivanju može prisustvovati osoba u koju dijete ima povjerenja.

Članak 292. st. 1. ZKP određuje da će se ispitivanje provesti bez prisutnosti suca i stranaka u prostoriji gdje se dijete nalazi putem audio-video uređaja. Uređajima rukuje stručni pomoćnik, a ispitivanje se provodi posredno, uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe preko kojeg će sudac istrage postavljati pitanja djetetu. Ispitivanju djeteta prisustvuje roditelj ili skrbnik, ako to nije protivno interesima postupka ili djeteta, primjerice u slučajevima u kojima je upravo roditelj okrivljenik. Ispitivanje djeteta se snima (audio-vizualnim uređajima), a snimka će se zapečatiti i priključiti zapisniku. Dijete se može samo iznimno ponovno ispitati, i to na isti način. I za ispitivanje starije djece zakon predviđa obzirno postupanje kako se ne bi negativno utjecalo na psihičko stanje djeteta, pa se ostavlja mogućnost da se i stariju djecu, prema okolnostima, ispita na gore navedeni način.⁹⁸

Članak 278. ZKP-a izrijekom isključuje mogućnost suočenja okrivljenika i djeteta žrtve kako bi se i na taj način izbjegla sekundarna viktimizacija. S obzirom na činjenicu da je potrebno pronaći zadovoljavajuću ravnotežu između suprotstavljenih interesa zaštite djeteta i

⁹⁵ Čl. 115. st. 8. ZSM, čl.278. i 291. ZKP

⁹⁶ Stipišić, LJ.: Procesni aspekti ispitivanja djece žrtava i recentna sudska praksa u svjetlu Direktive 2012/29/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), Vol. 25, br. 2/2018, str. 547-574.

⁹⁷ Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine br. 84/2011, 143/2012, 148/2013, 56/2015, 126/2019 (ZSM)

⁹⁸ Čl. 292. st. 2. ZKP

okrivljenikova prava na pravično suđenje, što uključuje i konfrontacijsko pravo, stranke uz odobrenje suca istrage mogu putem stručnog suradnika postavljati pitanja djetetu.

Kada govorimo o djetetu kao svjedoku, sud ga je dužan upozoriti da je oslobođeno obveze svjedočenja kad je u rodbinskom odnosu s počiniteljem. Dijete koje nije sposobno shvatiti značenje tog prava, ne može se ispitati kao svjedok. Ipak, saznanja koja su dobivena od djeteta putem stručnih suradnika, rođaka ili drugih osoba koje su s njim bile u kontaktu mogu se koristiti kao dokaz.⁹⁹

O pitanjima zaštite žrtve uz istovremeno poštivanje i prava okrivljenika na jednakost oružja postoji bogata praksa Ustavnog suda RH¹⁰⁰, ali i Europskog suda za ljudska prava. Posebno možemo skrenuti pozornost na predmet *Kovač v. Hrvatske*¹⁰¹ u kojem je ESLJP utvrdio da je Republika Hrvatska povrijedila okrivljenikovo pravo na pravično suđenje.

6.2. *Barnahus* model

Barnahus (u prijevodu s islandskog jezika „dječja kuća“) model prepoznat je još 2015. godine kao vodeći europski model zaštite prava i interesa djece žrtava i djece svjedoka nasilja ili zlostavljanja.¹⁰²

Specifičnost je ovog pristupa da sve relevantne službe okuplja pod jednim krovom kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija djeteta tijekom istrage i sudskog postupka, a na taj se način osigurava učinkovita podrška i pomoć djetetu koje je doživjelo nasilje. Model uključuje multidisciplinarni i međuagencijski pristup u instituciji prijatelju djece koja nudi kompletne usluge za djecu i obitelji na jednom mjestu.

Ključne značajke modela su: multidisciplinarnost (predstavnici pravosudnog sustava, socijalnih službi, forenzičari, liječnici, psiholozi; ujedno svi posebno educirani za rad s djecom izloženom nasilju), prostorije dizajnirane na način prilagođen djeci kako bi se djeca osjećala sigurno i opušteno; maksimalno izbjegavanje sekundarne viktimizacije (cilj je minimizirati svaku

⁹⁹ Čl. 285. st. 4. ZKP

¹⁰⁰ Više o praksi Ustavnog suda RH u: op. cit. u bilj. 82, str. 554-556.

¹⁰¹ Presuda ESLJP u predmetu *Kovač v. Hrvatska* od 12. srpnja 2007., zahtjev br. 503/05, o čemu više u Ivičević Karas, E.: Okrivljenikovo pravo da ispituje svjedoke optužbe u stadiju istrage kao važan aspekt načela jednakosti oružja stranaka u kaznenom postupku u povodu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Kovač* protiv Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2007, str. 999-1018.

¹⁰² https://www.eeas.europa.eu/delegations/council-europe/new-eu-coe-joint-project-implementing-barnahus-model-croatia_en?s=51

dotatnu traumu ili štetu djetetu tijekom istražnog procesa), obavljanje forenzičkih intervjua također u istom prostoru; koordinacija kaznene istrage i službi za skrb o djeci; standardi kvalitete¹⁰³ kako bi se osigurala dosljednost i učinkovitost postupaka na svim lokacijama (standardi pokrivaju sve aspekte, od stručnosti osoblja do dizajna objekta).

Varijante modela su već uspješno uvedene u Finskoj, Irskoj, Norveškoj, Sloveniji, Španjolskoj i Švedskoj, a postupak je u tijeku u više od 10 europskih zemalja.

Zajedničkim projektom Europske unije i Vijeća Europe „*Provedba Barnahus modela u Hrvatskoj*“ koji za cilj ima poboljšanje kvalitete pravosudnog sustava za djecu žrtve i svjedoke (teži se postizanju pristupa pravdi prilagođenog djeci – *Child oriented justice*), naglasak se stavlja na izbjegavanje nepotrebnog odugovlačenja postupka i na smanjenje sekundarne viktimizacije djeteta kroz uvođenje Barnahus modela.

Provedba zakonodavnog okvira koji se odnosi na zaštitu djece žrtava i svjedoka kaznenih djela i dalje je izazov u Hrvatskoj, što pokazuje i Početno izvješće¹⁰⁴ čiji je cilj bio identificirati nedostatke i područja za poboljšanje kroz stajališta različitih aktera uključenih u konzultacije, te na taj način omogućiti bolju implementaciju modela u hrvatske okvire. Taj će model omogućiti realizaciju svih dobro zamišljenih zakonskih mjera zaštite djece, koje se u praksi nažalost, zbog različitih mogućnosti sudova, ne provode unificirano, na što je ukazalo i Početno izvješće. Ovaj višegodišnji projekt sufinancira Europska unija, a sufinancira i provodi Odjel za dječja prava Vijeća Europe u bliskoj suradnji s Ministarstvom pravosuđa i uprave RH i DG REFORM-om u razdoblju od 1. rujna 2023. do 28. veljače 2026. godine.¹⁰⁵

¹⁰³ Prema Olivia Lind Haldorsson: Barnahus standardi kvalitete - Smjernice za multidisciplinarni i međuagencijski odgovor djeci žrtvama i svjedocima nasilja (Sažetak), Council of the Baltic Sea States Secretariat and Child Circle, 2017., str. 5. standardi su: 1.1 Najbolji interes djeteta; 1.2. Prava djece da budu saslušana i primaju informacije; 1.3 Sprječavanje nepotrebnog kašnjenja; 2. Multidisciplinarna i međuagencijska organizacija; 3. Ciljna skupina; 4. Okoliš prilagođen djeci; 5. Međuagencijsko planiranje i upravljanje slučajevima; 6. Forenzični intervjui; 7. Liječnički pregled; 8. Terapijske usluge; 9. Izgradnja kapaciteta i; 10. Prevencija: razmjena informacija i izgradnja vanjske kompetencije.

¹⁰⁴ Ministarstvo pravosuđa i uprave: Početno izvješće: Zajednički projekt Europske unije i Vijeća Europe „Uspostavljanje Barnahus modela u Hrvatskoj“, Studeni 2023.(dostupno na: <https://rm.coe.int/pocetno-izvjesce-uspostavljanje-barnahus-modela-u-hrvatskoj/1680ae47c6>)

¹⁰⁵ Više o Barnahus modelu i njegovoj implementaciji u RH na sljedećim poveznicama:

<https://mpudt.gov.hr/istaknute-teme/projekti/instrument-za-tehnicku-potporu-tsi/uspostavljanje-barnahus-modela/27437>,

<https://mpudt.gov.hr/highlights/projects/technical-support-instrument-tsi/implementing-the-barnahus-model/27443>

<https://www.coe.int/en/web/children/barnahus-croatia>

<https://www.barnahus.eu/en/about-barnahus/>

7. Zaključak

Kršenje prava djece, uz sve napore na međunarodnoj, europskoj i nacionalnoj razini, i dalje je vrlo raširena i aktualna pojava. Najteži oblici zlostavljanja djece upravo su seksualno zlostavljanje i iskorištavanje, koje kod velikog broja ljudi izaziva snažne osjećaje, pa nastavno na to i želju za strogim, dugotrajnim kaznama zatvora. Radi se o globalnom problemu, i nijedna država nije imuna na pojavu ovih oblika kaznenih djela. Međunarodni propisi ovdje su dobro uredili koja je sve djela potrebno inkriminirati, ali ubrzani tehnološki razvoj donosi potrebu da se i oni unaprjeđuju i odgovore na nove mogućnosti zlostavljanja djece, prvenstveno *online* seksualno zlostavljanje, ali i primjerice upotrebu umjetne inteligencije u proizvodnji dječje pornografije. Hrvatski je zakonodavac vrlo uspješno normativnim uređenjem u Glavi XVII Kaznenog zakona zaštitio djecu kao posebno ranjivu skupinu od tih najtežih zadiranja u intimu i osobnost. Problemi se ponekad javljaju u praksi, prvenstveno zbog različitog postupanja u pojedinim, često malim sredinama, što se namjerava promijeniti i uvođenjem modela *Barnahus*, za što je najbliži uzor susjedna Slovenija u kojoj je prva „dječja kuća“ uspješno otvorena polovicom 2022. godine. Statistike pokazuju da se sudovi prilikom kažnjavanja vrlo često odlučuju za uvjetne osude, pri čemu je potrebna posebna procjena opasnosti od konkretnog počinitelja, ali i da sudovi kod izricanja kazni često ostaju u donjoj polovici propisanih zakonskih raspona što ne nailazi na razumijevanje zbog činjenice da se zaštita djece, a posebice njihovog spolnog integriteta smatra iznimno bitnom, čak jednom od najviših vrijednosti. Postavlja se pitanje kakva se poruka takvim odlukama šalje počiniteljima, ali i društvu generalno, ako se čak ni one najranjivije ne štiti svim zakonskim sredstvima.

Osim kaznenopravne zaštite, Pravobraniteljica za djecu i ostale institucije koje se bave problemom seksualnog zlostavljanja djece i njihovim posljedicama, upućuju posebno i na potrebu informiranja i prevencije kroz različite preporuke, radionice i slične aktivnosti, kako za djecu, tako i za roditelje. Prepoznavanje problematičnog ponašanja, prepoznavanjem eventualnih promjena u ponašanju zlostavljane djece i prijavom takvih slučajeva može se učiniti veliki korak prema smanjenju tog problema. Posebno je važno osvijestiti da se seksualno zlostavljanje daleko najčešće događa u krugu povjerenja, i da za neku djecu, čak ni obitelj nažalost nema značenje sigurnosti i zaštite, ali se kontrolom upravo tog najbližeg kruga ljudi, veliki broj slučajeva može spriječiti ili na njih pravovremeno reagirati, kako bi se što više umanjile teške posljedice koje takva kaznena djela ostavljaju.

Sažetak:

Seksualni delikti na štetu djece najteži su oblik zlostavljanja djece koji zadiru u njihov tjelesni i spolni integritet, ali ostavljaju i duboke psihološke posljedice. Na međunarodnoj razini glavni su instrumenti sprječavanja i kažnjavanja seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarotska konvencija) i Direktiva 2011/93/EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, a što se tiče zaštite procesnih prava žrtava ističe se Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela. Svi navedeni instrumenti implementirani su u hrvatsko zakonodavstvo. Kazneni zakon iz 2011. godine izdvojio je seksualne delikte na štetu djece u posebnu Glavu zakona, čime se dodatno naglasila važnost zaštite djece od takve vrste povreda, za koje je poznato da često ostavljaju teške posljedice na cjelokupni razvoj djeteta.

Statistički pregledi kaznenih djela i broja prijavljenih i osuđenih počinitelja pružaju informacije o porastu te vrste kaznenih djela, no ono što posebno zabrinjava jest da istraživanja pokazuju da je kod tih djela prisutan vrlo izražen problem tamne brojke (čak do 10 neprijavljenih na 1 prijavljeno kazneno djelo). Informiranjem i jačanjem zaštitnih čimbenika, kao i edukacijom djece i odraslih o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju nastoji se umanjiti razmjere tog problema, ali i omogućiti pravovremenu i primjerenu reakciju na prijavljena djela, kao i odgovarajuće kažnjavanje i druge mjere usmjerene prema počiniteljima. Važno je i dalje raditi na unaprjeđenju procesnih prava djece žrtava, posebno na zaštiti njihove privatnosti i dostojanstva, te cijeli postupak što više prilagoditi djeci, na način da se u najvećoj mogućoj mjeri izbjegne dodatna traumatizacija i sekundarna viktimizacija. Velike nade u tom pogledu polažu se u model *Barnahus*, čiji je proces implementacije u Republici Hrvatskoj u tijeku te se očekuje da će u praksi zaživjeti 2026. godine.

Ključne riječi: seksualni delikti na štetu djece, Lanzarotska konvencija, Direktiva 2011/93/EU, Direktiva 2012/29/EU, rizični i zaštitni čimbenici, kažnjavanje seksualnih delikata, registar počinitelja seksualnih delikata, sekundarna viktimizacija, djeca – žrtve u kaznenom postupku, *Barnahus* model

Abstract:

Sexual offences against children are the most serious form of child abuse, which infringe on their physical and sexual integrity, but also leave deep psychological consequences. At the international level, the main instruments for preventing and punishing sexual abuse and exploitation of children are the Council of Europe Convention on the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse (Lanzarote Convention) and Directive 2011/93/EU on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and regarding the procedural rights of victims - Directive 2012/29/EU, establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime. All above mentioned instruments have been implemented in the Croatian legislation. The Criminal Code from 2011 separated sexual offences against children into a separate Chapter of the law, which further emphasized the importance of protecting children from this type of violation, which is known to often leave serious consequences for the child's overall development.

Statistical reviews of criminal offences and the number of reported and convicted offenders provide information on the increase in this type of criminal offences, but what is particularly worrying is that research shows that there is a very pronounced problem of the dark numbers for these offences (up to 10 unreported to 1 reported criminal offence). By informing and strengthening protective factors, as well as by educating children and adults about sexual abuse and exploitation, efforts are made to reduce the extent of this problem, but also to enable a timely and appropriate reaction to reported acts, as well as appropriate punishment and other measures aimed at the perpetrators. It is important to continue to work on improving the procedural rights of child victims, especially protecting their privacy and dignity, and adapting the entire procedure as much as possible to children, in such a way as to avoid additional traumatization and secondary victimization as much as possible. In this regard, great hopes are placed in the *Barnahus* model, whose implementation process in the Republic of Croatia is ongoing and is expected to come to life in 2026.

Keywords: sexual offences against children, Lanzarote Convention, Directive 2011/93/EU, Directive 2012/29/EU, risk and protective factors, punishment of sexual offences, register of perpetrators of sexual offences, secondary victimization, child - victims in criminal proceedings, *Barnahus* model

Literatura:

Knjige i članci:

1. Cvitanović, L., Derenčinović, D., Turković, K., Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A., Roksandić Vidlička, S.: Kazneno pravo – posebni dio, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018.
2. Čorić, V., Buljan Flander, G. i Štimac, D.: SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJECE: DIJAGNOSTIČKA OBRADA I ČIMBENICI KOJI UTJEČU NA RAZOTKRIVANJE, Paediatrica Croatica, vol.52, br. 4/2008., str. 263-266
3. Derenčinović, D., Getoš, A.M., Dragičević Prtenjača, M.: Uvjetna sloboda u zatvoru bez zidova - kaznenopravna i kriminološka analiza zahtjeva za „liberalizacijom“ pristupa kaznenoj evidenciji, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol.15, br. 2/2008.
4. Drožđan-Kranjčec, A., Monteiro, B, Ivičević Karas, E., Nunes de Freitas, I., Eterović, I., Dröfn Gunnarsdóttir, L., Mamula, M., Špek, M., Jozić Kvastek, N., Burić, Z.: Žrtve kaznenih djela u hrvatskom kaznenopravnom sustavu – REZULTATI ISTRAŽIVANJA I ISKUSTVA IZ PRAKSE, Ur.: Drožđan-Kranjčec, A., Ženska soba, 2023.
5. Đapić, M.R., Buljan Flander, G. i Galić, R.: Seksualno zlostavljanje djece: Teorijsko-empirijski pregled i sustavna prevencija u Hrvatskoj; Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti, Vol. 1 No. 8, 2021.
6. European Commission press release: The fight against child sexual abuse receives new impetus with updated criminal law rules, 2024.
7. Europska komisija: Prijedlog Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, veljača 2024.
8. Glab, C.; Perpetrators and Pariahs: Definitional and Punishment Issues For Child Sex Offenders, and Therapeutic Alternatives for the Criminal Justice System, QUT Law Review, 2016., str. 85-105, str. 91.
9. Ivičević Karas, E., Munivrana Vajda, M.: Kazneno pravo i djeca, U: Hrabar, D. (ur.): Prava djece - multidisciplinarni pristup, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016., str. 147-171
10. Ivičević Karas, E.: Okrivljenikovo pravo da ispituje svjedoke optužbe u stadiju istrage kao važan aspekt načela jednakosti oružja stranaka u kaznenom postupku u povodu

- presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Kovač protiv Hrvatske*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2007, str. 999-1018
11. Kesicky, D., Andre, I., Kesicka, M.: Pedophiles and (or) child molesters, *European Psychiatry*, Vol. 29, 2014.
 12. Kocijan-Hercigonja, D., Hercigonja Novković, V.: Specifičnosti psihotraume kod djece, U: Hrabar, D. (ur.): *Prava djece - multidisciplinarni pristup*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016., str. 327. – 349.
 13. Kurtović Mišić, A., Dragičević Prtenjača, M., Strinić, V.: Novosti kod instituta pomilovanja, pravnih posljedica osude, rehabilitacije i davanja podataka iz kaznene evidencije, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 19, br. 2/2012, str. 701-750
 14. Mamula, M., Mihaljević, K., Popadić, D., Bijelić, N., Domitrović Šmida, A., Drožđan-Kranjčec, A., Filipović, G., Kučinić, S., Belošević, M.: *Seksualno nasilje – edukacijski i preventivni program 2 - Junior (SNEP 2 – JUNIOR)*, ur. Mamula, M., *Ženska soba*, ožujak 2023.
 15. Ministarstvo unutarnjih poslova, Glavno tajništvo, Sektor za pravne poslove i strateško planiranje, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada: *Pregled osnovnih sigurnosnih pokazatelja stanja javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj, 2013. – 2022.*, Zagreb, ožujak 2023., KLASA: 953-01/21-01/8, URBROJ: 511-01-142-23-1
 16. Ministarstvo unutarnjih poslova, Glavno tajništvo, Sektor za pravne poslove i strateško planiranje, Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada: *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2023. godini*, Zagreb, veljača 2024., KLASA: 953-01/23-01/39, URBROJ: 511-01-142/2-24-12
 17. Lind Haldorsson, O.: *Barnahus standardi kvalitete - Smjernice za multidisciplinarni i međuagencijski odgovor djeci žrtvama i svjedocima nasilja (Sažetak)*, Council of the Baltic Sea States Secretariat and Child Circle, 2017.
 18. Republika Hrvatska, Pravobranitelj za djecu: *Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu za 2023. godinu*, ožujak 2024.
 19. Rittossa, D.: *Kažnjavanje počinitelja najtežih seksualnih delikata na štetu djece u RH - zakonski okviri i postojeća sudska praksa*, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, Vol. 25 br. 2/2018, str. 417 – 445
 20. Rittossa, D.: *Seksualni delikti na štetu djece – hrvatski kaznenopravni okvir kroz prizmu zahtjeva iz Direktive 2011/93/EU*, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, Vol. 25, br. 1/2018, str. 29 – 63

21. Rittossa, D.: STRENGTHENING THE RIGHTS OF SEXUALLY ABUSED CHILDREN IN FRONT OF THE EUROPEAN COURT FOR HUMAN RIGHTS: A TALE OF JUSTICE, FAIRNESS AND CONSTANT NORMATIVE EVOLUTION, U: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC), br. 4, 2020., str. 529–556.
22. Rosani, D.: Comparative study of the legal age for sexual activities in the States Parties to the Lanzarote Convention, Council of Europe, rujan 2023.
23. Stipišić, LJ.: Procesni aspekti ispitivanja djece žrtava i recentna sudska praksa u svjetlu Direktive 2012/29/EU, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), Vol. 25, br. 2/2018, str. 547-574
24. Vlada Republike Hrvatske: Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece, studeni 2014.
25. Vlada Republike Hrvatske, Ured za ravnopravnost spolova: Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, rujan 2023.
26. Vuletić, I., Šprem, P.: Materijalnopравни aspekti kaznenog djela silovanja u hrvatskoj sudskoj praksi, Policija i sigurnost, Vol. 28 br. 2/2019, str. 130 – 155

Propisi i sudska praksa:

27. Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća EU-a od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, Official Journal of the European Union, 2011.
28. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, Official Journal of the European Union, 2012.
29. Kazneni zakon (2011), Narodne novine 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21., 114/22., 114/23., 36/24.
30. Kazneni zakon (1997), Narodne novine br. 110/1997, 27/1998, 50/2000, 129/2000, 84/2005, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011, 77/2011, 125/2011, 143/2012
31. Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, 15-65/90

32. Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, NN-MU 11/11, 13, 15/11
33. Presuda Općinskog suda u Osijeku od 24. travnja 2023., u predmetu broj: Kzd-111/2019-34
34. Presuda Općinskog suda u Osijeku od 4. prosinca 2023., u predmetu broj: 38. Kzd-74/2023-11
35. Presuda Županijskog suda u Osijeku od 17. srpnja 2019., u predmetu broj: Kzd-3/2019-29
36. Presuda Županijskog suda u Splitu od 15. rujna 2020., predmet broj: Kzd-1/2019-27
37. Presuda Vrhovnog suda RH od 26. studenog 2020., u predmetu broj: Kžzd 25/2020-8
38. Presuda Vrhovnog suda RH od 4. lipnja 2020., u predmetu broj: Kžzd 5/2019-4
39. Presuda Vrhovnog suda od 23. rujna 2021., u predmetu broj: Kžzd 38/2019-9
40. Presuda Vrhovnog suda RH od 3. listopada 2019., u predmetu broj: Kžzd 15/2019-4
41. Presuda ESLJP u predmetu Kovač v. Hrvatska od 12. srpnja 2007., zahtjev br. 503/05
42. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine 152/08., 76/09., 80/11., 121/11. - službeni pročišćeni tekst, 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19., 126/19., 80/22., 36/24.
43. Zakon o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji, Narodne novine br. 143/12., 105/15., 32/17., 53/22.)
44. Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine 84/11., 143/12., 148/13., 56/15., 126/19.

Web stranice:

45. [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/lifetime-prevalence-of-child-sexual-abuse-\(-\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/lifetime-prevalence-of-child-sexual-abuse-(-))
46. Vijeće Europe - ONE in FIVE – Stop sexual violence against children, dostupno na: <https://www.europewatchdog.info/en/instruments/campaigns/one-in-five/>
47. Vijeće Europe – Start to Talk dostupno na: <https://www.europewatchdog.info/en/instruments/campaigns/start-to-talk/>
48. <https://podaci.dzs.hr/hr/>
49. <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/crime/larry-nassar-now-abuse-timeline-b1920783.html>
50. https://www.eeas.europa.eu/delegations/council-europe/new-eu-coe-joint-project-implementing-barnahus-model-croatia_en?s=51

51. <https://mpudt.gov.hr/istaknute-teme/projekti/instrument-za-tehnicku-potporu-tsi/uspostavljanje-barnahus-modela/27437>
52. <https://mpudt.gov.hr/highlights/projects/technical-support-instrument-tsi/implementing-the-barnahus-model/27443>
53. <https://www.coe.int/en/web/children/barnahus-croatia>
54. <https://www.barnahus.eu/en/about-barnahus/>
55. <https://www.zeneimediji.hr/snep-2-junior-jedno-od-cetvero-djece-osnovnoskolskog-uzrasta-prezivjelo-je-neki-oblik-seksualnog-nasilja/>
56. <https://dijete.hr/hr/sudjelovanje-na-konferenciji-zenske-sobe-sto-mozemo-bolje-prevenција-seksualnog-nasilja-nad-djecom-29-lipnja-2023-zagreb-hotel-dubrovnik>
57. <https://zenskasoba.hr/odrzana-konferencija-s-medunarodnim-sudjelovanjem-sto-mozemo-bolje-prevenција-seksualnog-nasilja-nad-djecom/>